

15902

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԻԿՈՒԹԱԾԼԵԱՆԻ

891.99

Պ-45

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

891.99

Թ.

ԿՈՌՆԱԿ

ՈՂԹԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆԳ ԱՐԱՐՈՒԱԾ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վ. ԵՆ Պ. ԶԱՐԳԱՐԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

Կ. Պոլիս Զագմագնըլար թիւ 24—26

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐ. Ե. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ԵՆ ՈՐԳԻՔ

1910

3530

Ա Ն Ձ Ի Ն Ք

ԿՈՌՆԱԿ	ՀԵՁԻԿ
ՋԱԻԷՆ	ՎԱՀԱՆ
ՆԵՐՍԷՍ	ՅՈՒԱԿ
ՎԱՂԱՐՇ	ԶՕՐԱԿԱՆ ՄՐ

ԶՕՐԱԿԱՆՔ

ԿՈՌՆԱԿ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

ՏԵՍԱՐԱՆՆ Է ԲԵՐԿ

Գ Ի Շ Ե Ր

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ԿՈՌՆԱԿ ԵՐԿԻՆԵՐԸ ԳԻՏԵԼՈՎ.

Տխուր է գիշերուան երեսը, վայրակներ կը ցորան սև ամպերուն վրայ, փոթորիկը կը գոռայ, կարծես թէ երկինք թշւամուտս դաշնակից Բզնունեաց վրայ ժողվեր են իրենց բարկութիւնը. բայց իմ ներսի գիտ աւելի կատաղի փոթորիկ մը կը գոռայ. բազը իր երկաթի ձեռքովը ինչուան հոտ մը կը գիտ ու քայլ մը անդին վիճ մը կայ դաճովէժ, առ խարխուլ բերգս ինծի պապատ, գաճ ու վերջին ապաւէն թողուց, ու թագաւորապայել տեսարան արեանց հեղեղներ, պտտերազմաց խառնակութիւն, հսկայածեւ բարաններուն հարուածները որ բերդիս հիմունքը կը խախտեն, գերանդաղէն կառաց անխնիրուն որտաղը: Առ գիշեր տեսայ, ս'վ անուելի տեսիլ, տեսայ դարձեալ առ արիւնաթաթաւ ստուերը, իր սարսափելի ողջոյնը մնչեց դարձեալ ականջս ու արթնացուց գիտ: Այսչափ ուրեմն մեծ զօրութիւն ունի ոճիրը, որ երկնից մարդկանց ու գերեզմանական ողինքի բուն բոլոր կատաղութիւնը իրեն դէմ կը շարժէ, (կերբայ կր ցայի բերդին լուսամուտէն) անա անձուն դաշտին երեսը ու բլուրներուն վրայ ապրիս անդին վառուած կրակները ու խարոյկները գիշերուան թանձր մթութիւնը փարսաակով կիմայցեն ինծի՝ որ իր հանգստեան քնոյն մէջն ալ թշնամուոյն կատաղութիւնը միշտ արթուն է: Բայց Զաւէնը դեռ չի դարձաւ, ս'վ իմ քաջ առիւծս Զաւէն, փուճ տեղը խարխուլ նախարարութեանս սիւները կուգես բռնել, Բզնունեանց ու Կոնսակայ կաթի ժամը հասած է. գուցէ վերջին անգամուն արեւը Բզնունեաց վրայ կը ծաղի և կամ ասկէ ետքը անոր տխուր աւերակները պիտի լուսաւորէ, բայց անա իմ Զաւէնս:

ԶԱՒԷՆ , ԿՈՌՆՍԱՆ

ՉԱԻ . — Տէ՛ր , ուրախացի՛ր , սա գիշերս մեր գիւցազնական քաջութեան հրաշալիքներովը փայլեցաւ . վաս թշնամիք որ չէին գիտեր թէ մեր ձեռքը Հայկայ սուրը կը ցորայ , արեւուն ճառագայթիցը կապատէին իրենց կատաղութեան ու գէնքերուն ձայնը մեր ականջը թնդացնելու ու յաղթութեան դրօշները մեր բերդին վրայ անկելու համար . բայց գիշերը կանխեց սա գեղեցիկ յոյսերնին կըլլեց ու մահուան գիրկը արթնցան :

ԿՈՒՒ . — Ըսէ՛ ինձի Զաւէն , ուսկից կուգայ քեզի սա յանկարծակի մտաց յափշտակութիւնը . ըո՛ք ինձի նայիմ ինչո՞ւ երեւակայութիւնդ այգչափ բորբոքեր է . և կամ ի՞նչ բարեգուշակ լուրեր կը բերես ինձի :

ՉԱԻ . — Մտիկ ըրէ՛ Տէր իմ ու դատէ՛ . մտաց յափշտակութիւն է չէ նէ փառաւոր ճշմարտութիւն մը . գիտես սէր իմ , քանի քանի անգամ գանգատեր եմ քեզի թէ ինչուան ե՛րբ , ե՛րբ փակուած պիտի մնանք սա բերդիս մէջ չորս կողմէն պաշարուած , ինչուան ե՛րբ թշնամուոյն նախատանայը համբերենք . թո՛ղ տուր մէյ մը ազատ դաշտին մէջ ցցնենք ճակատնիս անոնց . բայց դուն քա՛ վաս խոհեմութեանդ ձայնին մտիկ ըրիր . անով մեր փառքը մթնցաւ , անով թշնամին յանդգնեցաւ ու գոռոզացաւ : Այս գիշեր երբ իմ սովորական պահպանութիւնս ընելու գացեր էի պարիսպին ան կողմը որ բարաններուն հարուածներէն քայքայեր ու լայն խրամատ մը բացուեր էր , միտքս հակառակ խորհուրդներու մէջ կը ծփար . Հայրենեացս ներկայ ու ապագայ թշուառութիւնները աղիքներս կը կեղեքէին , ու պահ մը լիզի արցունքներ վազեցին աչուրներէս . լուս ու մութ էր ամէն բան , միայն հեռուէն եփրատայ կարկաջանքը որ կարծես թէ իր ափանցը վրայ կը հառաչէր իմ ականջս կը զարնէր . մէյ մըն ալ յանկարծ հսկայ գիւցազն մը կարծեցի տեսնել , չեմ գիտեր Հա՛յկն էր չէ նէ Տրդատ . երեսին վրայ սգոյ նշաններ կային . դէպի ինձի մօտենալով անաւոր ձայնով մը որոտաց . Զաւէ՛ն , Հայաստան իր կործանման վի՛ն մօտեցեր է , ու մատովը անդունդ մը ցցուց ինձի՝ գուցէ դու միայն կարենաս փրկել զինքը , ու նոյն ատենը Մասիսին ձիւնապատ վսեմ գագաթը որուն վրայ աստղերը

կը փայլէին աչքիս դպաւ . սա տեսքը սրտիս մէջ յուսոյ քաջակրօնական ու վրիժուց կրակները վառեց . ձայն տարով իմ քաջերուս , «դօրականը բախ , նայեցէք սա ընդարձակ դաշտը մեր թշնամեաց բազմութեամբը լեցուած , երթա՛նք . ու անոնց դիակներովը ծածկենք զանիկայ , իրենց արեանը մէջ թող խղզուին . երթանք ու մեր փառաց ու քաջութեան քարոզ և վկայ Մասիսը թողունք որ անա իր վե՛ն գրուիս վեր վերցուցած ամպերուն մէջէն զմեզ կը դիտէ » : Ուրախութեան ազաղակներով ընդունեցան անոնք սա իմ հրաւէրս . ամէնուս ձեռքը մէյ մէկ ջան վառուած բացինք բերդին դռները ու յարձակեցանք սաստիկութեամբ թշնամեաց վրայ որ խորունկ քունի մէջ թաղուած կը խորգային , ու սկսանք զարնել , կործանել , երկ . լափող բոցը՝ արեանց հեղեղները ու թանձր ծուխը մեկզմէկու խառնուեցան . ալ ո՞վ կրնայ սա գիշերուան անուշի տեսարանները նկարագրել , չփոթութիւնը , խառնագոյ ազաղակները , վիրաւորաց ողբն ու վայնասունը . շատ զարեր պիտի ողբան Մանուաղեանք սա գիշերուան մէջ ըրած կորուսանին , բայց դուն ատէր իմ , ինչո՞ւ լուս ու արտու՛մ գլուխդ կտխեր ես :

ԿՈՒՒ . — Ա՛ն Զաւէն , նայէ՛ արշալոյսը ինչպէս աղօտ փայլեցաւ , արեւուն երեսը արիւնազոյն ներկուած է , մահաբեր օր մը ծագեցաւ մեզի . ան , սա օրս կուղէի որ ժամանակին մութ ծոցին մէջ յաւիտեան ծածկուած մնար :

ՉԱԻ . — Ո՞վ գիտէ . գուցէ քու աթոռդ սուկի հաստատելու , ու պայծառացնելու համար ծնաւ մեզի սա օրս :

ԿՈՒՒ . — Ի՛նչ կը կարծես Զաւէն , որ ազգիս ընաբարձ ջնջուիլը ու գահիս կործանումը բանի մը տեղ կը սեպեմ ես . է՛ն , դուն չես գիտեր թէ իշխանական թագին զարդերը՝ խայթոյներ փուշեր նեղութիւն հոգն ու տաղնապն է , ու իշխան ըսածդ ընծայներով զարդարած գո՛ւ մըն է . չէ՛ չէ՛ , սա մտածութիւնները չեն որ իմ սրտիս վրայ երկաթի պէս կը նստին . չի տեսար Զաւէն , քանի՞ քանի անգամ ձեռքս ճակտիս վրայ տարեր եմ , ու հոն մէկ անուշի յիշատակ մը , նշան մը բռնի ուզեր եմ աւրել . այսչափ տարուրնէ ի վեր չես գիտեր Զաւէն որ ամէնուս աչքէն ու ինքզինքէս ալ կուզեմ պահուրտիլ , ամէն բանի վրայ տրամութիւն մահ ու սարսափ կը տեսնամ . աս արեւուն լոյսն ալ կատեմ ես որ բոլոր բնութեան երեսը կենդանութիւն ու զուարթութիւն կը փայլեցնէ :

ԶԱԽ. — Սիրտ ան քաջարեութ. մը այդչափ ինքզինքդ նուա-
տացներ. ո՛ւր են Կոստակայ անընկճելի արիւթիւնը, անյաղթելի
սիրտը ու քաջութիւնը:

ԿՈՒ. — Ամէն բան կորուսի եւ՝ քաջութիւն, սիրտ ու փառք,
զօրութիւնն ու բաղբա. հիմա երկնից ստեղծ ու մահկանացուց յե-
տին անարգ արարածն եմ:

ԶԱԽ. — Կը տեսնամ Տէր իմ որ մէկ սեւ մտածմունք մը կամ
գաղանիք մը կը պահես ինձմէ:

ԿՈՒ. — Այո՛ Զաւէն մէկ սեւ մտածմունք մը ու չես գիտեր
թէ որչափ դառն ու սոսկալի է, աջուրներդ սրտիս մէջ չեն անցնիր
ու չես տեսնար որ մէկ աճաղին փոթորիկ մը մրրիկ մը վեր ՚ի վայր
կրնէ աս սիրտս. ա՛հ, չես գիտեր թէ որչափ դժբաղդ եմ ես. չես
գիտեր որ ես մէկ անօրէն անխճեալ ու երկնից բարկութեան ձեռքը
մասնուած անձ մըն եմ:

ԶԱԽ. — Տէ՛ր, չըլլայ որ երեւակայութիւնդ մտթ ու տխուր
երեւոյթներ ստեղծելով քու միտքդ այլայլած ու չիօթած ըլլայ. ո՛հ,
մարդկային տկարութիւնը միշտ պատրաստ է ինքզինքը փուճ պատ-
ճառներով թշուառացնելու. շատ անգամ արեւուն ճառագայթները
իր գլխուն մրայ կախուած մէյրմէկ սուրեր կը կարծէ. ամէն ծաղկանց
մէջ թռուաւոր օճեր կը տեսնայ, ամէն մէկ քայլ առնելուն կը կարծէ
թէ վճերու մէջ պիտի իյնայ. ամէն գեղեցիկ դոյն ու լոյս սե ու
գալիածար կերեւայ իր աչքին:

ԿՈՒ. — Երանի թէ ատանկ ըլլար. բայց կը ճանչնաս դուն թէ
ո՛վ եմ ես. գիտնս թէ աս ձեռքս որչափ արեանց մէջ լողացեր է.
տեսնը ես դուն գերեզմաններուն բացուելը ու մեռելոց ոգիներուն
դուրս ցատկելը զիս գահէս վար գլտորելու ու գլտուս վրայէն թազս
յափշտակելու համար. կը լսնս դուն ամէն օր մէկ ձայնի մը կայ-
ծակի պէս որոտայը. մեռի՛ր արիւնարբուդ. այո՛, պիտի մեռնի՛մ,
պատրաստ եմ. ա՛հա քեզի իմ կուրծքս, զարկ, թափէ արիւնս որ
մէյ մըն ալ չի տեսնամ դըրեզ ո՛վ անգութ ուրուական, ու նախա-
բարութեանս թազը գետինը դարկէ՛ք, կտոր կտոր ըրէ՛ք, երեցեք
մոխիր գարձուցեք ու փոշին աշխարհքիս չորս կողմը ցրուեցէ՛ք ու
քարոզեցեք որ անիրաւութիւնն ու ոճիրը... բայց ի՛նչ կը խօսիմ ես:

ԶԱԽ. — Քու խօսքերդ սարսափով կը լեցնեն զիս Տէր. կը
տեսնամ որ խղճմտանքիդ խայթոցը դըրեզ սաստիկ կը սանջէ. բայց
ո՛րն է աս ոճիրը ու անիրաւութիւնը որ երկնից բարկութիւնը քե-

զի դէմ գրգռեր են: Տէր, բա՛ց քու սիրտդ, հաւատարիմ Զաւէնիդ,
որ միայն քեզի ու Հայաստանին համար աս օգս կը չնչէ. որ քու
վրայ իր կեանքը դնելով այնչափ արիւնաղից յաղթութիւններ վա-
տկեցաւ, ու քու և Հայաստանի փառացը համար այդչափ թշնամի-
ներ գտնեց. մի՛ ծածկեր ինձմէ քու թշուառութեանց պատճառը,
զիտե՛ս որ աղեկէ՛դ վշտաց թոյնը դանտը ուրիշի հաղորդելով միմակ
դուրս կը թափուի:

ԿՈՒ. — Իմ վիշտերս ուրիշի յայտնելով աւելի պիտի ծանրանան
սրտիս վրայ. ա՛հ, մի՛ ստիպեր զիս սոսկալի գաղանիք ու ճշմար-
տութիւն մը դուրս հանելու. անանկ մէկ գաղանիք մը որ զիշատիչ
հրէշի մը պէս ներսի զիս կուտէ ու կը փճացնէ ու աս ստեղծ կեան-
քս հառցնելով կը սնանի. անանկ մէկ գաղանիք մը որ եթէ դուրս
հանեմ զարծուրի պիտի բնութիւնը ու քու արիւնդ երակներուդ մէջ
պիտի պաղի. մի՛ բռնագասեր թող զիս Զաւէն, կաղաչեմ:

ԶԱԽ. — Ինձի ամէնէն սոսկալի բանը քու և իմ Հայրենեացս
թշուառութիւնն է, ուրիշ բանէ չի վախնար Զաւէն. յայտնէ ինձի
քու գաղանիքդ Տէր, ու անկէ ետքը թո՛ւզ զիս իմ առիւծներուս հետ
թշնամեայն դէմ. բայց ա՛հա քու ոտուրներդ ինչպով կաղաչեմ քեզի
Տէր, կարէ՛ ատ մահարեր լութիւնդ, չէ՛ նէ հիմա հաս աս սուրս
իմ կեանքս կը վերցնէ:

ԿՈՒ. — Կուգե՛ս, կը խնդրե՛ս Զաւէն, ելի՛ր ստը: (Կը հանե
սուրը):

ԶԱԽ. — Ո՛հ, ի՛նչ սուր է անիկայ:

ԿՈՒ. — Սուր մահուան, ու գիտնս թէ որո՞նց արիւնովը կը
միտայ:

ԶԱԽ. — Որո՞նց արիւնովը, Տէր:

ԿՈՒ. — Լսէ՛ ու սոսկացիր, աս սուրս է որ փոխանակ օտար
թշնամեաց սիրտը խոթվելու իմ հարատակներուս արեանը մէջ շողաց,
աս սուրս է որ Կամարականաց ցեղը արմատէն կտրեց ձգեց. առի-
կայ է որ եղբորորդուս Վասակին կեանքը վերցուց. աս սուրս է որ
Հայաստանին վրայ գաղան թշնամիները, թշուառութիւնները սո՞վ
ու գերութիւնը հրաւիրելով աւերակներուն տակը թաղեց զանիկայ.
աս սուրս է որ իմ իշխանութեանս պատմութիւնը արիւնաղիծ տա-
ռերով զրեց Հայաստանին պարխպներուն գաշտերուն ու քաղաքացը
վրայ. եթէ մէյ մը չարժեղու ըլլամ՝ կը տեսնաս որչափ կաթիլներ
կը սրակէ. վերջապէս աս սուրս է որ երկնից անէճքը յափշտակելով

ճակարիս վրայ անջնջելի գրոշմեց. լսեցի՛ր խնայա՛ր Զաւէն, լուռ կը կենաս, չե՛ս խօսիր:

ԶԱԻ. — Լսեցի խնայայ. բայց կազաչեմ տուր ինձի աս սուրբ:

ԿՈՌ. — Քեզի՛ մի ասամ, թո՛ղ տուր աս գազանը իմ քովս, դեռ կշատացած չէ:

ԶԱԻ. — Այ ի՛նչ բանի կրնայ ծառայել քեզի, Տէր:

ԿՈՌ. — Ի՛նչ բանի կրնայ ծառայել ինձի, երբոր յաւիտենականութեան մէջ մահուան հրեշտակը գժոխքին կատաղիներուն աւետիս տալով կենացս վերջի ժամը դարնէ, աս սուրս դահիճ պիտի գրկեմ աղիքներուս:

ԶԱԻ. — Ո՛հ, անով ու սարսափով կը լեցուիմ ես:

ԿՈՌ. — Դեռ բան մը չի լսեցիր Զաւէն ու կը սարսափիս, վասն զի լսածներդ թեթեւ ու գրեթէ ոչինչ բաներ էին, բայց որովհետեւ ստիպեցիր զիս, մտիկ ըրէ ինչուան վերջը ու տես թէ իմ իշխանութեանս էն փառաւոր գործը ո՞րն եղած է. երբոր ես բոլոր Աստուածային ու մարդկային իրաւունք ոտքի տակ առնելով ամէն տեսակ չարիք ու անդիմութիւն ինձի գրօսանք ու հաճոյք ըրեր էի, հօրս Աշտաէն թուզթ մը ընդունեցայ. գիտես որ գահասիրութեան փափաքով վառուած մերժեր էի հայրս արթաէն, որ սրտին ցուէն աչուքները կուրցած Ներսէսին քով ապաւիներ էր. ես խնդրեցի Ներսէսէն որ չընդունի զինքը, անիկայ գիտես որ մտիկ չըբաւ ու անկէ բռնկեցան մեր թշնամութիւնները ու մէկ հասիկ պիտական զաւակս պատերազմի սուրբ հնձեց ծաղիկ հասակին մէջ:

ԶԱԻ. — Այո՛ գիտեմ ասոնք. բայց ըսէ ինձի թղթին մէջ ի՛նչ գրուած էր:

ԿՈՌ. — Թղթին մէջ մտորական գրերով այսպէս գրուած էր. «Կը լսեմ որդեակ որ գուն ալ անօրէնութեան ճամբուն վրայ կը քալիս. ա՛հ, կը դողամ, կը վախնամ որ ինձմէ աւելի չար չըլլաս, ու աւելի չարեաց մէջ չը թաղես Հայաստանը. լսէ՛ որդեակ քու հօրդ ձայնին որուն աչուքները յաւիտենական մութի մէջ զողգղած մատուրներով աս խօսքերս քեզի կը գրէ, ու խիստ ուշ զղջալով իր ըրածներուն վրայ կազաչէ քեզի որ հատուցած վնասները անդարմանելի չընես. ե՛ս դարձիր աս ձամբէն, անոր ծայրը վի՛հ կայ որուն մէջ բոլոր աղբի քեզի հետ քաշկրտելով կրնաս իյնալ գուն» . գիտե՛ս ինչ ազդեցութիւն ըրին սրտիս վրան աս խօսքերս, ու աս թղթիս ի՛նչպէս պատասխանեցի:

ԶԱԻ. — Ի՛նչ, Տէր:

ԿՈՌ. — Ծանր եկաւ ինձի հօրս զիս իրաւամբ կշատմելը ու հայրական սիրոյ խրատները փոխանակ զգաստացնելու զիս՝ թոյն ու լեղի խնցուցին ինձի, անուր ու դժոխային կատաղութեամբ ցնորած հօրս պահապանին կաշառք կերցուցի ու անոր ձեռքովը խղզել տուի հայրս:

ԶԱԻ. — Ի՛նչ կը լսեմ ես. ուրեմն հայրասպան, մարդկութեան նախաստինք հրէշ մըն ես, ու ես քեզի համար այնչափ արիւն քրքտինք թափեցի:

ԿՈՌ. — Տե՛ս թէ իմ թշուառութիւններս ինչպիսի գառն աղբիւրներէ կը բղխին: Տե՛ս թէ Աստուածային զարհուրելի վրէժխնդրութիւնը աս բերդիս մէջ իւր բոցեղէն թեւերովը զիս պաշարեր է, չէ թէ վաս Մանուկեանք: Անկէց ի վեր է որ գիշեր ցորեկ ուր որ երթամ ինձի հետ մէկտեղ կը տանիմ անմեռ թունաւոր որդ մը որ սրտիս պլուած ուրխութիւնը երակներէս կը ծծէ, ծաղըր երեսէս կը կտրէ, ու ամէն զուարճութիւն լեղի ու մաղձ կը դարձնէ ինձի համար: Անկէց ի վեր է հօրս ուրուականը ամէն օր ամէն ժամ ամէն վայրկեան աչքիս առջեւը կը տեսնամ, որ ինձի անէծք մահ կը պտայ. գիշերուան անհանգարտ խտովայոյց քունիս մէջն ալ, վասն զի կա՛յ մի անօրէնին հանդարտ հանգիստ քուն, կը տեսնամ զինքը որ գերեզմանէն գուրս ելլելով ձերմակ պատանքներովը կամաց կամաց ինձ կը մօտենայ, ու նորանչան գեանարեակ հրէշի մը պէս անկողնիս վրայ կը տարածի, պաղած ու ոսկոր դարձած թեւերը վիզս փաթթելով կուզէ խղզել զիս. ա՛հ, անիկայ մահուան ցուրտ դամբանին վրայ ալ նստելով պիտի սպասէ ինձի ինչուան վերջի աճաւոր օրը ու երբ յաւիտենից քունէն արթննամ ես, մաղերէս բռնամ պիտի քաշքրրատէ զիս արդարութեան գահին գիմացը ու վրէժ վրէժ պիտի պտայ:

ԶԱԻ. — Տէր, քու խօսքերդ անամկ սարսափով ու ապշութեամբ լեցուցին զիս, որ ինչուան հիմա լսածներս անհաւատալի կերեւնար ինձի. անգութ բաղըր աչուքներդ կուրցուցեր ու ձեռքիդ առաջնորդեր է. բայց աւելի լաւ չէ՞ որ աս ստուգալի գաղտնիքները մութ քողի մը տակ ծածկենք. իրաւ մեծ եղեր են քու յանցանքներդ, սակայն անչուչտ անկեղծ զղջումդ ու խղճմտանքիդ տանջանքները երկնից արդարութեան գութը շարժեցին քու վրայ. թո՛ղ տուր մեռելները հանգիստ իրենց դերեղմաններուն մէջ. աւելի հարկաւոր

նիւթերու վրայ դարձնենք մտածութիւննիս . պատերազմի կրակը մեր չորս կողմը կը վառի , անշուշտ թշնամին գայ պիտի խւր աս գիշերուան մէջ կրած վրասներուն հատուցում պահանջելու . բայց կը յուսամ . . . :

ԿՈՒՒ . — Ի՞նչ յուսայ . է՛ն , մէկդի , մէկդի դրէք ատ խարերայ յոյսերը , ամէնքնիդ ալ լացէ՛ք , գլուխնիդ հողի ու մոխիրներու մէջ թաթխեցէք . վասն զի Հայաստանի վերջի օրհասական հողեւարքի ժամը հասաւ . մութ ամպ մը բերդիս վրայ իջաւ , թանձրացաւ . կը լսէ՛ք կայծակներուն որոտայր որ խւր սեւ ծոցէն մեր վրայ կը թափէ . լսեց արթնցաւ մահուան ողին , ձայն տուաւ խւր պաշտօնէից ու վաղեցին մէկտեղ արեանց ու դիակներու կոչունքին . ահա բերդիս չորս կողմը ձեռք ձեռքի առած մոնչկով ուրախութեան պար կը բռնեն . փայտակոյտները դիզուեցան , բոցը բերդիս հիմունքը կը լզէ բարձրացա՛ւ , վիշապի պէս վեր ցատկեց . թող տուէք որ ես ալ մէջը մոխիր դառնամ . . . :

ԶԱՒ . — (Բռնելով գիճքը) Կտնակ ինքզինքիդ եկուր . ան՛ս քու հաւատարիմ Զաւէնդ քու քովդ պատրաստ ինչուան վերջի կաթիլը արեան պաշտպանելու գրեզ . ես ալ քեզմէ աւելի կը փափաքիմ մահուան , Տէր իմ , բայց ի՛նչպիսի մահուան . երթանք հոն պատերազմի դաշար ու Զաւէնը սորվեցնէ քեզի թէ ի՛նչպէս պէտք է մեռնիլ :

ԿՈՒՒ . — Սա ի՛նչ ձայն է որ զիս կը կանչէ , ո՛ւր եմ ես Զաւէն . ո՛ւր փախան ատ սեւ ամպերը ու մահուան և պատերազմի անասրանները . երեւակայութեանս ցնորքները ո՛ւր զիս տարեր յափշտակեր են . ս՛ն , իմ Զաւէնս եկուր գրկեմ գրեզ . երբոր երկինք ու երկիր զիս անիծեր ու երեսէ թողուցեր են դուն ինձմէ չես գարշիք . դուն մինակ ինձի ձեռնտու ու պաշտպան կը կենաս . բայց ըսէ՛ ինձի Զաւէն շատ թշուառ չե՞մ մի ես :

ԶԱՒ . — Այո՛ տէր իմ թշուառ ու շատ թշուառ ես . բայց կազաւեմ մէկդի թողունք ատ սեւ մտածութիւնները . երթանք մեր քաջ զօրականներուն քով . գուցէ հիմա փողերուն ձայները պատերազմի նշանը տան . բայց չըլլայ թէ ախուր դէմքովդ անոնց սիրաբ կտարես . այս քանի օր է որ մեզի համար այնչափ վտանգներէ անցան ու դուն զեռ մէկ ժպիտով մը՝ մէկ քաջակերական խօսքով մը իրենց քաջութիւնը չի վարձատրեցիր :

ԿՈՒՒ . — Երթանք . բայց թշնամոյն բանակը մարդ զրկեցի հաշ-

տութեան ճար մը գանելու յուսով . պատասխան մը չեկաւ . հոգ չէ , երթանք պարսպին վրայ . այսօր կը յուսամ որ իշխանի արժանի մահ ունենամ . ատեն մը կեանք ու մահ միանգամայն դառն ու անտանելի կերեւնային ինձի , բայց չեմ գիտեր ուսկի՛ց ծնաւ հիմա սրտիս մէջ աս փափաքը :

ԶԱՒ . — Երթանք տէր . բայց երբ թշնամին մեզի բրած անարգանացը հատուցանենք ու վատութեան կեղտը արեամբ սրբենք , ան ատենը գերեզման իջնանք . ան ատեն գեղեցիկ ու փառաւոր է մահը . մեռնինք վրէժխնդրութեան ժպիտը մեր շրթունքներուն վրայ . մեռնինք մահուան վատ երկիւղը թշնամոյն սիրտը ձգելով : Բայց ահա ես քեզմէ առաջ երեւնամ զօրաց պատրաստելու համար զանոնք :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

ԿՈՒՆԱԿ ԵՒ ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ

ԶՕՐ . — Տէ՛ր , Ներսէսի կողմանէ գետազանութեամբ պատգամաւոր մը եկեր ձեր առջևը ներկայանալ կը խնդրէ :

ԿՈՒՒ . — Թող դայ : (Զօրականը կերբայ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

ԿՈՒՆԱԿ ԵՒ ՆԵՐՍԷՍ ԾՊՏԵԱԼ

ԿՈՒՒ . — Մօտեցի՛ր . նայինք ի՛նչ լուր կը բերես մեզի . սուր անողո՛քմ՝ չէ նէ խաղաղութեան ձիթենի . թէպէտ եւ Ներսէսի կողմանէ ուրիշ բան չապատուիր , բայց միայն դառնութիւն ու պատերազմ :

ՆԵՐՍԷՍ . — Կը խարուխ . Ներսէս խաղաղութիւն կը ցանկայ , ու իմ ձեռքովս կը մատուցանէ քեզի հաշտութեան ձիթենին . կը փափաքի որ աս արիւնահեղ թշնամութիւնները դողբին վերջապէս , որոնց դառն պտուղը կորուստ և սարականութիւն է հայրենեաց , ու ծանր կուգան իր ճակատին վրայ համազգի եղբարց արիւնտղը գնուած դարնիները :

ԿՈՌ.— Այսպէս չէր մտածեր աստին մը Ներսէս, կերեւայ թէ աս գիշերուան դէպքը կերպարանափոխ ըրեր է զինքը և խրատուեր է փորձէն աւելի հեղ ու մարգասէր ըլլալու:

ՆԵՐՍԷՍ.— Ոչ երբէք. աւաղակաց գիշերախառն յարձակում մըն էր այն, չէ թէ քաջերու օրինաւոր պատերազմ. երբ արեւուն լոյսը ծագեց վայրի գաղաններու նման հարածուեցան դարձեալ իրենց որջը, ու պիտի չկրնան երկայն աստն զիմանալ. բայց մէկզի թողունք անօդուտ խօսքերը ու փութամ իմ պաշտօնս կատարել: Որովհետեւ այսչափ նեղը ինկած էք ու չորս կողմէն սաստիկ պաշարուած, ալ յիմարութիւն է դէմ գնելը ու անձնատուր ըլլալը իմաստութիւն. աս է ան հաշտութեան պայմանը Ներսէսին որ չուզեր ձեր կորուստը:

ԿՈՌ.— Թէ որ Ներսէս կարեկից ըլլայ մեզի, իմացուր որ ինքըն է մեր թշուառութեանց պատճառը. թէ որ հաշտութիւն կը փափաքի թո՛ղ ես քաշէ իր բանակը ու վերցնէ պաշարումը:

ՆԵՐՍԷՍ.— Յազմողը ուրեմն յաղթուողին խոնարհի. նորաձեւ կարգ. մտցար արգիօք որ դուն եղար առաջինը հաշտութիւն ուղկու: Ներսէս թէ որ սուրը ձեռքը առաւ՝ հայրենիքը պաշտպանելու և բռնութիւնը վանելու համար էր չէ թէ աշխարհակալութեան փափաքով. և ի՛նչպէս կարենայ վստահիլ ուխտագրութ թշնամուց մը որ զինքը ազատ թողու:

ԿՈՌ.— Սանձէ՛ լեզուիդ խրոխտալը. նայէ՛ չորս կողմից գեռ աս բերդիս ատէն եմ ես որուն պատերը ձեր արեամբը ներկուեցան. ես անձնատուր ըլլամ Ներսէսին, չըլլայ թէ աս անմիտ յոյսը խարէ զինքը. գեռ աս բերդս կանգուն կը կենայ ու իր փրատակներուն տակը պիտի թաղէ զիս, դուցէ զինքն ու իր բոլոր բանակն ալ. բայց ոչ, որովհետեւ Ներսէս ուղած հաշտութեանս չուսով խոնարհեցաւ, ուրեմն ճանչցաւ իր տկարութիւնը, ուրեմն վատին մէկն է, ուրեմն դուն ալ անպիտան ծառայ մըն ես վատազգի: Երբ մը ու անարժան իմ գիմացս երեւնալու. ելի՛ր դուրս, ըսէ՛ քու արիւժդ որ կոտնակին սուրը իջնայ պիտի իր գլուխը ու լափէ զինքը ու իր ամէն զօրքերը:

ՆԵՐՍԷՍ.— Բայց նախ և առաջ բոց ու մոխիր պիտի դարձնէ զքեզ քու բերդիդ հետ, կատաղի գազան որ կը խաճնես քեզի բարերար ձեռքը ու պիղծ բերնովդ նախատինք կը պոռթկաս խաղաղութեան պատգամաւորի մը դէմ. ո՛հ, վրէժինդիրն Աստուած մեր ձեռքովը պիտի մռքրէ երկիրս քեզի պէս մարդակերպ հրէչէ մը ո՛

րուն ձեռքը արիւն կը թափէ, ոտուքները արեան մէջ կը թաթխին, արիւն կը չնչէ, արեան հօտէն կ'ախարժի ու արեան մէջ պիտի խղզուի վերջապէս:

ԿՈՌ.— Եւ ո՛ղ ես դուն որ իմ գիմացս այսչափ կը յանդգնիս. է՛հ, չեմ խաբուիր դուն ես Ներսէս, ուրիշ մը չէր կրնար այս աստիճան լրբութեամբ խօսիլ. այո՛ իմ ռիսկիւնս ու կատաղութիւնս կիմացնեն ինձի որ դուն ես Ներսէս իմ անհաշտ թշնամիս. եկեր ես ուրեմն մասնութեամբ բերդիս արեւու. վա՛յ ու հազար վա՛յ քեզի:

ՆԵՐ.— Այո՛ ես եմ Ներսէս, ինչո՞ւ պիտի վախնամ ըսելու (վրայից կը ցնեկ վերարկուն) դուն անազգին բանակի մը գլուխ եղած աստեղ ու արձակ դաշտի մէջ քանի քանի անգամ գողացիր իմ սնունէս ու փախար, ու հիմայ պիտի դողամ ես քու առջեւդ. չէ, մի յուսար, պղտիկ վրաս մըն ալ չես կրնար հասցնել ինձի առանց քու խոտմունքդ ու ազգաց իրաւունքը սոքի տակ սունելու:

ԿՈՌ.— Խօսք չտուի ես մասնիչ դաւաճանի մը. ես քեզ ազամ թողում, է՛հ մի՛ կարծեր. առջի անգամ երբ քեզ տեսայ, թէպէտ անձանթ երեւցար ինձի բայց բոլոր ռիսկիւնդրութիւնս ու կատաղութիւնս արթնցան ու մոնչեցին սրտիս մէջ ու սիրաս ճանչցաւ զքեզ, զքեզ իւր աստիկ մահացու թշնամին. ալ իմն ձեռքս ես դուն. դու ինքնիրենդ որոքայթ ինկար, ոչ երկինք և ոչ դժոխք կրնան ազատել զքեզ իմ ձեռքէս. զ՛օրականք տարէք զինքը բերդիս բանտին մէջ:

ՆԵՐ.— Անիրաւ հարուածդ քեզի դէմ դիտի դառնայ ու զարնէ գլուխդ. մի՛ տարակուսիր. կոբուսող մօս է: (Կերբայ զինուորացեալ):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե .

ԿՈՌՆԱԿ ՄԻՆԱԿ

Անկարծելի բաղդ. ես որ ինքզինքս թշուառութեանց անյատակ վիճը կը կարծէի և յուսահատ խորհուրդներ միտքս պաշարեր էին, խաբուած եմ եղեր: Ներսէսը իմ ձեռքս ինկաւ ուրեմն բաղդս ինձի կը ինդայ գեռ. ալ մոռնամ հայրս ու քիչ մըն ալ սրդիս մտածեմ, որուն արիւնը վրէժ կը բողոքէ: (Կերբայ):

ԶԳԻ ՎԱՐՍԿՈՅՐՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

ՏԵՍԻՆ Ա.

ԿՈՌՆԱԿ ՄՏԱԵՈՅԶ

Այ՛ո՛ որոշեցի, անդամապի է վճիռը. փուճ տեղը Զաւէն, կուզես համոզել զիս. մեռնի պիտի, արիւնը պիտի զովայնէ ծարաւի սիրտս. ամէն բան կանցնի կը մտցուի, բայց վրէժխնդրութիւնը միշտ արթուն է սուրը ձեռքը, որ ինչուան արեան մէջ չի թաթխուի, չիցնար գետին: Տեսայ դարձեալ այս գիշեր որդւոյս ստուերը իր կողին վրայ բացուած վերքերէն արեան կայլակներ ցատկեցին վրաս, սարսափելի ձայնով որտասց ականջէս վար, կատարեցի՛ր վըրէժը. ո՛հ, այս ձայնը անողքելի է. ուր որ երթամ, ուր որ նրստիմ, քունի և արթնութեան մէջ միշտ մահ վրէժ կը պատուիրէ ինձի. երբեմն երբեմն սիրտս հանդարտ պարզութեան մէջ կը դանուի, ասելութեան տեղ դուժ ու սէր կը փոխանակէ ու ես իմ անձիս այսպիսի փոփոխութեանը վրայ կապչիմ կը զարմանամ. բայց անաշանկարծ աս գուժարէր ձայնը կը հնչէ, խաղաղութիւն ու հանդարտութիւն մէկէն աներեւոյթ կ'ըլլան. այսպէս մէկ կողմանէ խղճիս խայթոցները, մէկայ կողմանէ վրէժխնդրութեան բոցը ստկալի տեսարաններու սապարէզ ըրեր են սիրտս. ճար չկայ, պէտք է ազատիլ աս տագնապէն. ջանամ մէջ մը աս դահիճ անդուլ խղճմասնէրին ձայնը խղղել. թափուի՛ արիւնը:

ՏԵՍԻՆ Բ.

ԶԱՒԷՆ, ԿՈՌՆԱԿ

ԶԱՒ.— Ընարեցի՛ր, տէր:

ԿՈՌ.— Այ՛ո՛ ընարեցի:

ԶԱՒ.— Ի՛նչ, տէր:

ԿՈՌ.— Մահ:

ԶԱՒ.— Երկնից անէճքը ընարե՛ր ես գլխուդ վրայ:

ԿՈՌ.— Այ՛ վերջանան Զաւէն հոգերն ու մտածութիւնները. հնացեալ սին ու վրէժխնդրութիւնը թող կշտանան, թո՛ղ հանդչի միտքս իր ալէկոժ խոտլութենէն, թո՛ղ հանդչի սուրս իր պատեանին մէջ. բաւական եղաւ Ներսէսին իմ սիրերիմ թշնամւոյս մութ ու անդնդային բանտին մէջ երկարատեւ բնակութիւնը, ազատե՛ք զինքը:

ԶԱՒ.— Ձեռք կրնար անտարբեր աչքով նայիլ այդ քու հիմակուան ցաւալի վիճակիդ վրայ. տէր իմ ձեռքս սուրը ու լեզուս ճըշմարտութիւնը գործածեր է միշտ. այ՛ո՛ ճշմարտութիւնը միշտ յաղթող է ամէն բանի, ու կատաղի խաւարային կիրքերը չեն կրնար անոր լուսաւոր ճառագայթները ծածկել. անով հիմայ պիտի խօսիմ քեզի հետ, և որուն ձայնը արդէն վարժած ես լսելու. կը տեսնամ քու վրայ ախուր ու դառն հանգստութիւն մը առաքինի անձի մը թշուտութեանը վրայ, զորն որ դու քու սիրերիմ թշնամիդ կը կուչես. բայց ըսէ՛ ինձի կ'աղաչեմ, մէկ վրէժխնդրի ձայն մը չի՛ հնչեր սրտիդ խորունկը, ինչպէս աստե՛ն մը, թէ վա՛յ անխրաւաց. ըսէ՛ ինձի կ'աղաչեմ, խղճմասնէրիդ սուր խայթոցը . . . :

ԿՈՌ.— Է՛հ դեռ չես ճանչցեր ուրեմն թէ ով է Կոռնակ. գիտես մանկութեանս խաղալիքները և գրօսանքները որո՞նք եղեր են. պատերազմ, արիւն և խաւանաչիտ խոտլութեանց աղաղակ. սրտս փայլալը հաղարատը թշնամիներուն աչքը չբացուցեր է. բոլոր կեանքս փոթորիկ մը եղած է. ուստի կրնաս իմանալ թէ՛ ոչ այդպիսի ձայն մը ականջս կը զարնէ և ոչ խայթոցներ . . . :

ԶԱՒ.— Մի՛ տէր իմ, մի՛ խօսիր այդպէս. այդ խայթոցը աստե՛ն մը կատաղի գազան մը զարձած քու սիրտդ իրեն որջ ընելով երբ անխրաւութիւններդ ու ստկալի ոճիրներդ կը զբոսէին զինքը, կ'սկսէր կրծել ու խածատել գրեզ. այդ ձայնն ալ՝ որուն վրայ կը ծիծաղիս, աստե՛ն մը գիշեր ցորեկ անդադար կը գոսար ու կը սարսէր գրեզ. այդ ձայնը աստուածային արդարութեան ձայնն է, որ հիմա ալ պիտի հարցնէ քեզի թէ ի՛նչ ըրաւ այդ թշուտ Ներսէսը որ զինքը այդպէս կատես ու կը ամնջես:

ԿՈՌ.— Պէտք չէ ինձի քննել իւր յանցանքը. բաւական է որ իր ցեղը միշտ խմբին թշնամի եղած է. բաւական է որ իմ որդիս մահուան անկողինին մէջ ինձի ան ցեղին դէմ յաւիտենական ատելութիւն ու սին ժառանգութիւն թողուց ու աս սուրս որ պատին վըրայ կախուած էր, զողբոյճն մասններովը ինձի ցուցնելով, ասով ջնջես հայր իմ, ըսաւ, Մանուսաղեանց ցեղին դարչելի կորիւնները:

ու ես ալ երգում ըրի անոր . գիտես որ իմ որդիս Ընձակ պատե-
րազմի մէջ Ներսէսէն առած վէրքէն մեռաւ դեռաբոյս հասակին մէջ .
այն՝ որդեակ իմ, հաւատարիմ եմ ու պիտի ըլլամ երգմանս վրայ ,
ուրախանայ ու գոհ ըլլայ ուրուականդ գերեզմանին մէջ , վասն զի
քու ետքի պատուէրդ կատարեցի :

ԶՍԻ . — Բայց սակայն գիտցիր որ երկնից բարկութեան կայծա-
կը չուշանար անխրաւին գլուխը գոռալու . թէ և ան չըլլայ՝ երկրիս
վրայ մարդկային արդարութիւնը դատաւոր կեղայ անոր նութեան
դէմ :

ԿՈՌ . — Էհ , սուր է արդարութիւնը . մեռաւ Հայաստանին ա-
ռիւծը Տրդատ , ուսկից միայն կը վախնայի ու կը զողայի ես , ու
անոր հետ մէկտեղ Հայկեան փառաց արեւը՝ ծածկեցաւ ու աներե-
ւոյթ եղաւ . անխիտանութիւնը կը տիրէ հիմայ . ամէն մարդուն իր
կամքն ու հաճոյքը իր իշխաններն են , մէկը մէկայլին գործոցը հա-
մար չի պահանջեր . կարելի՞ բան է , որ այդպիսի խռովայոյզ միջոց
մը յարմար առիթ մը չի սեպեմ վրէժս հանելու , երբ անդին Մանա-
տրուկ ինքնագլուխ Արչակունեաց թագը իր գլուխը կը դնէ , երբ
Բակուր Աղձնեաց ղրեշխը իր գաւառին ազատութիւն կը պարզէ :

ԶՍԻ . — Գոնէ քաջութեամբ ու պատերազմական իրաւամբ կը շ-
տացնէիր քու անհագ սխակարութեանդ ցանկութիւնը , և ոչ թէ վա-
տութեամբ թշնամեոյզ կեանքին դարանակալ ըլլալով , գրեզ ու բո-
ւրր ցեղիդ պատիւը ազտեղէիր :

ԿՈՌ . — Ի՞նչ , վատութիւն , միթէ աչքիդ առջեւը չեն մի այն
տոսկալի ու անհաշա կռիւնները . երկուքնիս ալ ես ու Ներսէս , սուր
ու հրդեհ ձեռքերնիս առած էինք , աւերն ու ապականութիւնը մեր
ոտքին նշաններն էին . աս սուրս Մանաւազեանց ցեղին ընտիր ըն-
տիր քաջերը հնձեց անողորմ . գնա՛ հարցո՛ւր անոնց մօրերնուն , ու
երբ անոնց գոռում գոչումն , ողբն ու վայերը քեզի պատասխանեն՝
ալ մի տարակուսիր որ Կոռնակին ճակատը վատութեան նշան մը
չկայ . իբրաւ է որ այդչափ պատերազմաց ու արիւննեղութեանց վերջ
տալու համար ճարտար խորամանկութիւն քաջութեան հետ խառնե-
ցի ու Ներսէսըս զիրութեամբ ժանիքներուս մէջ բռնուեցաւ . թո՛ղ
այդ խաբէութեանս վրայ շնորհակալ ըլլան Մանաւազեանք , եթէ
այդ չըլլար , կատաղութեանս ու բարկութեանս բոցը այրեր մրկեր
պիտի բոցը իրենց գաւառը :

ԶՍԻ . — Ուրեմն ի՞նչ է հիմա քու միտքդ :

ԿՈՌ . — Իմ միտքս Ներսէսը թշուառութեան վնին յատակը
գլորեցն է :

ԶՍԻ . — Ետքը . . . :

ԿՈՌ . — Ետքը ետքը անոր թշուառութեամբը զուարճանալն է ,
և կամ եթէ հաճոյքս այնպէս պահանջէ անոր արիւնը խմելն է :

ԶՍԻ . — Ո՛վ արժանի ըմպելիք բնաւորաց :

ԿՈՌ . — Դուն չես գիտեր Զաւէն , թէ ի՞նչպէս վրէժինդրու-
թեան ողին իւր բոցն ու թոյնը կը շնջէ մարդուս սրտին մէջ . պա-
րիսպներ պատնէչներ կանգնէ՛ անոր դէմ , վներ անդունդներ բաց
ոտքին տակը , փո՛ւճ հնարք , պէտք է ամէն բան տապալկէ , ամէն
բանին վրայէն ցաթկուտէ թոչի անցնի . սուր , հուր , թոյն ու մահ
իր գործիքներն են , բայց երբ միանգամ իր փափաքին հասաւ , կը
հանդի կը զովանայ , գոհ կ'ըլլայ ու այնպիսի ճաշակ ու համ կ'զգայ
որ շատ անգամ արիւնահոտ սուրին բերանը կը հոտուբտայ ու կը
լզէ որ այն քաղցրութիւնը նորոգուի իր լեզուին վրայ :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

ԿՈՌՆԱԿ , ԶՍԻՆՆ , ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ

ԶՕՐ . — Տէր , ժողովուրդը ապստամբեցաւ , ամէնքը զինուած
Ներսէսին բանտը կը վազեն զինքը ազատելու համար , մօտ են դու-
ները խորտակելու , պահապանները չի կրնան պիտի երկար առնն
գիմանալ սաստիկ յարձակման դէմ , փութա վազէ՛ Տէր , մեացի բու-
նաւորն աղաղակը չորս կողմէն կը հնչէ :

ԿՈՌ . — Մեոցի՛ մանաւանդ ամբոխն անմիտ , բայց Կոռնակին
միայն նայուածքը բաւական է զանոնք ամէնն ալ գետինը գարնելու ,
կը վազեմ ես : (Կերթայ զօրականով մեկսեղ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

Զ Ա Ի Է Ն

Ահա անիրաւ իշխանութեան դառն պտուղները , Կոռնակ կո-
րուստդ մօտ է , կարծես թէ աւելի փառաւոր է գահը որ արեանց

մէջ կը լողայ, չէ ճշմարտութիւնը վերջապէս իւր իրաւունքը կը պահանջէ ու վրէժխնդիր կեղծ անոր դէմ որ իւր փառաց չողիւնը ոտքի տակ առած ժողովրդեան թշուառ ճակտին վրայ կարծէ տեսնել. բայց ազազակն ու չիտթութիւնը երթալով կաւեղնան, ո՛վ գիտէ որչափ հիմայ անմեղ արիւններ գետինը կը խմէ, ո՛վ Տրդատ դիւցազն թաղաւոր, քեզի հետ մէկտեղ խաղաղութիւն ու փառք աներեւոյթ եզան՝ մեր աշխարհքէն: Թշնամիք որ քու առջևդ խաղաղիք էին, հսկայ կերեւնան մեր աչքին: Հայաստան որ քու ատենդ գազանակերպ թշնամեաց գերեզման եղաւ, հիմա իւր որդւոց դիակները ծածկելու չունի բաւական տեղ. մեզք ինծի որ ասանկ բռնաւոր հայրասպանի մը նուիրեր եմ իմ կեանքս ու արիւնս:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե .

ԿՈՌՆԱԿ ՍՈՒՍԵՐԱՄԵՐԿ, ԶՐԱԿԱՆՔ, ԶԱԻԷՆ

ԿՈՒ. — Սուղ դնեցին անմիտները իրենց լիբբ յանդգնութիւնը:

ԶԱԻ. — Բայց ե՛րբ պիտի հանդչի սուրբ, Տէր:

ԿՈՒ. — Քաջաց սուրբ չի կրնար ամենեւին անգործ կենալ:

ԶԱԻ. — Այո՛ պատերազմի դաշտին մէջ, և ոչ անմեղ արիւն խմելով:

ԿՈՒ. — Ներսէսը ազատել ուր որ Կոռնակ մը առիւծի աշուրներով անոր վրայ կը հսկէ. Ներսէսը ազատել. այո՛ պիտի ազատի:

ԶԱԻ. — Քու բարւոյդ ցանկալով ու քու սիրոյդ համար կըսեմ Տէր իմ, մէկդի թող ատ ատելութեանդ կիրքը որ գրեզ մարդկային բնութիւնէ հանելով գազանային վիճակի մէջ գրեր է: Թո՛ղ ազատ ատ թշուառ Ներսէսը:

ԿՈՒ. — Բաւական է Զաւէն, կը ճանչնամ քու խիստ բնաւորութիւնդ ու վարքդ, համարձակախօսութիւնդ հաճոյ է ինծի. գիտեմ որ անկեղծ սէրն ու հաւատարմութիւնն է որ կը շարժեն գրեզ կարծեցեալ ճշմարտութիւն մը քարոզելու. բայց ես ալ ունիմ իմ պատճառներս. հրաման քեզի, ողբա՛, լաց, ցաւակից եղիր Ներսէսին վրան. բայց կեցի՛ր հոն ու ալ անդին չանցնիս, ապա թէ ոչ կը ճանչնաս Կոռնակը: (Կերքայ):

Տ Ե Ս Ի Լ Զ.

Զ Ա Ի Է Ն

Ի՞նչ, կը կարծե՞ս որ քու սպանալիքներէդ կը դողամ ես. է՛հ ոչ, երանի թէ ինչուան հիմայ պատերազմի դաշտին մէջ ինկած ըլլայի քան թէ այսչափ շարեաց վկայ ըլլային աշուրներս, բայց երթամ տեսնելու խեղճ Ներսէսը. գտնէ աս միտթարութիւնը ունիմ որ բռնաւորը ինծի յանձնեց անոր բանտին պահպանութիւնը, ու երբեմն երբեմն կրնամ թեթեւցնել իր ցաւերը. բայց ո՛վ է սա ծերունին որ հոս կը մօտենայ:

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

Վ Ա Ղ Ա Ր Ը, Զ Ա Ի Է Ն

ՎԱՂ. — (Առանց տեսնելու Զաւէնը) Ո՛վ ամէնակալ Աստուած դուն ինծի առաջնորդեցիր մինչեւ աս տխուր տեղս հասնելու, մի՛ վերցնէր կաղաչեմ վրայէս ամենազօր պաշտպանութեանդ հովանին. հոս կը բնակի անգութ իշխան մը ու իմ թշուառ Տէրս Ներսէսը. կամ ո՛վ գիտէ դուցէ ինչուան հիմայ զո՞հ եղած է բռնաւորին կատաղութեանը. ա՛հ . . . (կը տեսնայ Զաւէնը) ըսէ ինծի ո՛վ ես դուն:

ԶԱԻ. — Առաքինեաց ու թշուառացիոց բարեկամ:

ՎԱՂ. — Եկուր ուրեմն գիրկս առաքինիդ Զաւէն:

ԶԱԻ. — Բայց դուն ալ ո՛վ ես որ անվախ ու միայնակ հոս կը մօտենաս:

ՎԱՂ. — Չե՞ս ճանչնար ծերունին Վաղարշ՝ Ներսէսին մտերիմը ու անոր տանը վերակացուն:

ԶԱԻ. — Ո՛վ իմաստուն Վաղարշ հիմա կը ճանչնամ գրեզ, դեռ աս ընտանի կոիւնները չսկսած քեզի հետ սիրալիբ բարեկամութեան կապով կապուած էի. բայց ասանկ ատեն մը ուր որ հայրը որդւոյն որդին հօրը, եղբայր եղբօր ատելին ու թշնամի է, ի՞նչ զարմանք որ բարեկամներն ալ մէկգմէկ չի ճանչնան, մանաւանդ դուն որ այսչափ փոխուեր ես հիմայ, ծերութիւնը վրադ ծանրացեր է ու ժամանակէն առաջ մօրուքներդ ճերմկցեր են:

ՎԱՂ. — Թշուառութիւնը ու վիշտը զիս աս վիճակիս մէջ դրին:

ՁԱԻ.— Ի՞նչ է քու կին հոս դարուդ պատճառը :

ՎԱՂ.— Եկայ իմ տէրս ազատելու և կամ անոր հետ մեռնելու :

ՁԱԻ.— Ձե՞ս գիտեր ուրեմն թէ ով է Կոռնակ . չե՞ս գիտեր ուրեմն որ աս բռնաւորը թշնամի է առաքինի մարդիկներու , մանաւանդ երբ լսէ որ Ներսէսի ցեղէն մարդ մը . . . ս՛հ կը դողամ քեզի համար , փախիր հոսկէց կաղաչեմ , փախիր աս մահաբեր տեղէն , չըլլայ թէ բռնաւորը կասկածի երթայ :

ՎԱՂ.— Ըսի քեզի որ մահէն ամենեւին չեմ վախնար , թէ որ դուն ալ ողբ ու վայ լսէիր , ու մատաղ անօգնական մանկանց խղճալի լացերը ականջդ զարնէին որ իրենց հայրը կը փնտռեն , դուն ալ ան ատենը մահը կը փափաքէիր , բայց ըսէ ինձի կաղաչեմ կենդանի՞ է դեռ Ներսէս , չէ՞ նէ . . . :

ՁԱԻ.— Կենդանի է Ներսէս բայց իր կեանքը մահէն աւելի գառն է :

ՎԱՂ.— Կրնամ ուրեմն տեսնել զինքը :

ՁԱԻ.— Ինչո՞ւ չէ , ինձի յանձնուած է անոր բանտին պահպանութիւնը :

ՎԱՂ.— Ո՛վ առաքինիդ Ձաւէն . ըրէ՛ ինձի աս շորհքս :

ՁԱԻ.— Եկո՛ւր ինձի հետ ու երանի թէ մէկը չիմանար : (Կերպան) :

29-ի ՎԱՐԱՅ-ՈՅՐՆ

ԱՐԱՐՈՒԱՆԾ Գ.

ՏԵՍԻԼ Ա.

Բ Ա Ն Տ

ՆԵՐՍԷՍ ԵՂՔՈՒՅՍԿԱՊ

Սոսկալի բանտ , մահուան սպառնալիք ու աս ծանր շղթաները ընդունեցայ ես փոխարէն իշխանական պատուոյս ու փառացս , տխուր բանտ , զրկուիլ կենաց լուսէն ու գերեզմանական մթութեան մէջ ապրիլ իբրեւ անարգ որդ մը՝ դեանի վրայ սողալ քիչ մը հանգիստ առնելու համար . ու այդ գառն յիշատակը որ սիրտդ կտոր կտոր կ'ընէ , թէ հայրենիք մը ունիս , ընտանիք և որդիքներ թշուառութեան մէջ . ա՛ս է ուրեմն իմ վիճակս , ինչո՞ւ , վասն զի ձեռքս անմեղ արիւն չթափեցին , նեղութիւն դաւ և ոճիր սրտիս մէջ ամենեւին տեղիք չգտան ու խիղճս չբողոքեր ինձի դէմ անիրաւութեան մը համար . բայց թող բռնութիւնը , սեւ նախանձն ու ատելութիւնը յաղթանակեն , թող արդարութեան ձայնը ինչուան բարձրագոյն տատեաններու մէջ խղզուի , թող ճշմարտութեան ու իրաւանց վրայ կրթընտղները իյնան կործանին . կուգայ վերջապէս վրէժխնդիր ժամանակ մը բոլոր ազգին զարմացման լուսեղէն պսակը արդարոյն գրուիլը կապելու ու անիրաւին ճակատը դրոշմելու բոլոր դարերու տնէճքն ու նախատինքը . բայց ի՞նչ օգուտ . հիմայ թշուառութեան յատակը զրորեր եմ ես ու ազգս . ս՛հ , ինքզինքէս աւելի գրեզ ողբամ թշուառ ազգ . օտար սուրբ մէկ կողմանէ կուտէ գրեզ , մէկալ կողմանէ ազգուրաց մատնիչներու ձեռք մատնուած հայութեան նախատինք , սիրտդ կը կրծեն ու կը լափեն , ու խտտախրտ բռնաւոր մը օձու պէս սրտէդ բուսեր ամէն կողմ կը սողայ ու կը սուլէ , ս՛հ թշուա՛ռ ժամանակ , թշուա՛ռ ազգ : (կայ ցաւած , մտայոյզ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Բ .

Վ Ա Ղ Ա Ր Շ , Ջ Ա Ի Է Ն , Ն Ե Ր Ս Է Ս

Վ Ա Ղ . — Տ է ր ի մ վ եր ց ու ր ա շ ու ը ն եր ց , ք ու հ աւ ա տ ա ր ի մ . . . :

Ն Ե Ր . — Ո՛հ ա ս ի՛նչ ձ ա յ ն է որ ա կ ա ն ջ ա կ ր զ ա ր ն է , ձ ա յ ն մ ր որ կ ա ր ծ ե մ թ է ի ն ծ ի ա ն ծ ա ն օ թ չ է , ձ ա յ ն մ ր որ ի ն չ ու ա ն ս ր տ ի ս խ ու ը ն կ ր կ ' ա գ ր է . բ ս է ի ն ծ ի ո վ ծ ե ր ու ը ն ի ց , ո՛վ ե ս դ ու ը , ա ր դ ե օ ք ե ր կ ի ա յ ի ն հ ր ե շ ա ս կ մ ր որ ե կ ե ր ե ս զ ի ս ա զ ա տ ե լ ու ա ս ց աւ ա լ ի կ ե ա ն ը ք է ս , ա ր դ ե օ ք . . . :

Վ Ա Ղ . — Ճ ա ն չ ց ի՛ր ք ու հ աւ ա տ ա ր ի մ Վ ա զ ա ր չ ք Տ է ր ի մ :

Ն Ե Ր . — Վ ա զ ա ր չ . ե կ ու ր զ ի ր կ ս . ա՛հ ն ե ր է՛ ի ն ծ ի , ա շ ու ը ն ե ր ու ս վ ր ա յ ց աւ ո ց թ ա ն ձ ր ա մ ա զ մ ր պ ա տ ա ծ է , մ թ ու թ ի ը ն ու զ ի շ ե ր ա յ ի ն զ ա ր հ ու ր ե լ ի ե ր եւ ո ց թ ՚ ն ե ր տ ե ա ն ե լ ու աւ ե լ ի վ ա ր ժ ա ծ , ք ա ն թ է մ ա ր դ կ ա յ ի ն կ ե ր պ ա ր ա ր ա ն ը , ե թ է յ ա ն կ ա ր ծ լ օ յ ս մ ը ն ա լ ա չ ք ս զ ա ր ն է , գ լ խ ու ս վ ր ա յ ս ու ր ի ն չ ո ղ ա զ ր կ ր կ ա ր ծ ե մ . ա մ ն ն ո ս ն ա ձ ա յ ն զ ա հ ի ճ ի ն զ ա լ ու ս ա ր կ ի մ ա ց ն ե ն ի ն ծ ի , բ ա յ ց դ ու ը ի ն չ ա լ ի ս ի հ ր ա ջ ք ո վ ա ն լ ա տ ա ն գ ի ն չ ու ա ն հ ո ս ե կ ե ր ե ս , ա ն շ ա շ ա բ ա ր ե ր ա ր ո զ ի մ ր զ ք ե զ իւ ր թ եւ ե ը ու ը ն տ ա կ ա ս ե ր է և կ ա մ բ ա ն աւ ո ր ի ն ա ջ ք ե ր ր մ ու թ ք օ ղ ո վ ծ ա ծ կ ե ր է :

Վ Ա Ղ . — Տ է ր ի մ ք ու վ ր ա յ ու ը ն ց ա ծ ս է ր ս ու հ աւ ա տ ա ր մ ու թ ի ը ն ս շ ա ր ժ ե ց ի ն զ ի ս մ ա հ ը ու վ ա տ ա ն գ ն ե ր ր բ ա ն ի մ ր տ ե ղ չ ի ս ե ա լ ե լ ու խ ր ա խ ո ց յ ս մ ր ս ու լ ի ն ի ն ծ ի ա ն ն ե լ կ իւ ղ զ ի մ ե լ հ ո ս ք ու ա զ ա տ ու թ ի ե ա ն զ հ ա մ ա ր , մ ա ն աւ ա ն զ բ ո լ ո ր ց ե լ ի ղ ը ն տ ա ն ե ա յ ց ու որ դ ու ս ց ր :

Ն Ե Ր . — Ո՛հ , ս ի ր ու ը ն որ դ ե ա կ ք . ի՛նչ կ ր ն ն ն ա ր դ է օ ք հ ի մ ա յ , ո՛վ է ի ր ե ն ց պ ա շ ա տ ա ն ը , կ ր յ ի շ ն ն ա ր դ ե օ ք ի ր ե ն ց հ ա յ ր :

Վ Ա Ղ . — Ի ր ե ն ց պ ա շ ա տ ա ն ու օ գ ն ա կ ա ն Ա ս ա տ ու ա ծ է ա մ է ն ու ս հ ա յ ր ր , բ ա յ ց կ ա ր ե լ ի՛ բ ա ն է որ չ յ ի շ ն ն զ ք ե զ . ա մ ն ն օ ր խ ե ղ ճ ե ր ու ը ն ո ղ ք ն ու հ ա տ ա ջ ա ն ք ն ե ր ր ա մ ն ն ու ը ն ս ի ր ա ր կ ր ծ ա կ ն ն , հ ե ղ ե ղ ի պ է ս ա ր ց ու ը ն թ ա խ ի կ ր ի ր ե ն ց ա խ ու ր ս ո վ ո ր ու թ ի ը ն մ ր ե ղ ա ծ է , ո չ մ ա յ բ ա գ ու թ գ օ ր ո վ ա ն ը և ո չ ա լ ի մ ս ի ր ա լ ի ր գ գ ու ա ն ջ ն ե ր ս կ ր ն ա ն ք ի շ մ ր մ ի ս ի թ ա ր ե լ զ ի ր ե ն ը :

Ն Ե Ր . — Վ ա՛յ ի ն ծ ի , ո՛վ Վ ա զ ա ր չ Վ ա զ ա ր չ , ի մ ա ն ձ ի ս թ շ ու ա ու թ ի ը ն ր ա մ ն ն եւ լ ի ն չ ե մ հ ո ղ ա ր . բ ա յ ց ա յ ն ս ի ր ու ը ն որ դ ու ս ց ո ղ օ ր մ ե լ ի վ ի ծ ա կ ր որ ի ր ե ն ց մ ա տ ա ղ հ ա ս ա կ ի ն մ է ջ որ ք ու ա ն ա է ր ու ը ն ջ մ ն ա ց ի ն չ ր ս կ ո ղ մ է ն դ ա ո ն որ օ ղ ա յ թ ՚ ն ե ր է պ ա շ ա ր ու ա ծ , ա՛հ , ա տ է որ ի մ ս ի ր ս ա ա ն ր ժ շ կ ե լ ի խ ո ց ե ր ո վ կ ր վ ի ր աւ ո ր է . ո՛վ , ի ն չ ա է ս վ ո ի ո խ ա կ ա ն

ու խ ա խ ու ս ի կ է բ ա ղ օ ր . ո՛ր բ ա ր ձ ր ու թ ե ն է ն ո՛ր ա ն զ ու ը ղ ր գ ր ե ց ա յ ե ր ր խ ա ղ ա ղ ու թ ե ա մ ր ու գ ո՛հ ս ր ա տ լ հ ա ն զ խ ա ս կ ե ա ն ը մ ր կ ր վ ա յ ե լ է ի մ օ ր ի ն աւ ո ր ի շ խ ա ն ու թ ե ա ն ս ու հ ա խ ա ր ա ր ու թ ե ա ն ս պ ա տ ի ւ ր ու ր ի շ ե ր ջ ա ն ի կ ը ն ե լ ու մ ի ն ա կ գ օ ր ծ ա ծ ե լ ո վ , ա շ խ ա ր հ աւ ե ր պ ա տ ե տ ե ր ա ղ մ ր բ ո ն ի կ ց աւ , ու ա ն օ ր է ն թ շ ն ա մ ի մ ր ս ր ո վ ու կ ր ա կ ո վ ե ր կ ի ր ս կ ո խ ե ց . ի մ ա ն ձ ս պ ա տ ի ւ ր ու հ ա ղ ա տ ա խ ն ե ր ու ս փ ր կ ու թ ի ը ն ր կ ր պ ա հ ա ն ջ է ի ն որ ե ս ա լ ս ու ր ր ձ ե ու ք ս ա ո ն ն ե մ , ա ո խ ու ք ա ջ ու թ ե ա մ ր չ ո ղ ա ց ու ց ի թ շ ն ա մւ ո յ ս դ է մ . ի մ ձ ե ու ք լ ս բ ա ն աւ ո ր ի ն գ ո ո ղ որ դ ի ն գ ե ր ե ղ մ ա ն ի ջ ե ց ու ց ի , կ ա ր ի ձ զ ի ն ու օ ր ն ե ր ս շ ա ր ա շ ա ր զ ա ր կ ի ն կ ո ո ն ա կ ի ն բ ա ն ա կ ր ե ր կ ու ա ն ա մ ու զ ի ն ք ն ա լ ք ի շ մ ն ա ց գ ե ր ի պ ի տ ի բ ու ն է ի ն . բ ա յ ց չ ա ր ե ր ր մ ի շ ա վ ա տ ա խ ր ա ե ն , ու ի ր ս օ ր ք ե ր ու ը ն ա ր ա գ ու թ ի ը ն ր փ ր կ ե ց ի ն զ ի ն ք ր ի ր բ ե ր ղ ի ն մ է ջ : Տ ե ա ն ե լ ո վ որ ի ր բ ո ն ու թ ի ը ն ր ու կ ա տ ա ղ ու թ ի ը ն ր վ շ ր ե ց ա ն ի մ ք ա ջ բ ա ն ա լ ի ս զ օ ր ու թ ե ա ն ր դ է մ , կ ե ղ մ աւ ո ր ե ց աւ ա ն օ ր է ն ր ու հ ա շ ա տ ու թ ի ը ն ի ն յ ր ե ց . ու զ ի ս , ե ր ր օ ր վ ա տ ա հ ու թ ե ա մ ր ու ք ի շ մ ա ր ղ ո վ ի ր ե ն զ ա ց ի ա ն ձ ա մ ր խ օ ս ե լ ու խ ա ղ ա ղ ու թ ե ա ն վ ր ա յ , բ ո ն ն ի ն ու չ լ թ յ ա յ ի զ ա ր ն ե լ ր հ ա շ ա տ ու թ ե ա ն ս ո ա ջ ի ն պ ա յ մ ա ն ը ր աւ . ս ա ա ն կ ո վ ա ն հ ա ո ո ն ու թ ե ա ն ե տ ք ի բ ա ժ ա կ ր խ մ ե ց ի . բ ա ն աւ ո ր ի ն ա մ ն ն է ն մ ե ծ ա ն զ թ ու թ ի ը ն ր ի ն ծ ի ի մ կ ե ա ն ը ս չ ն օ ր ճ ն ի ն ե ղ աւ : Ո՛վ ս է ր , դ ու ը ն գ ո ն է զ թ ա ի ն ծ ի ու վ ե ր ց ու ր ա՛ս ի ն ձ մ է ա ս ո ղ օ ր մ ե լ ի կ ե ա ն ը ս . վ ա մ ն զ ի ա պ ա ղ ա յ վ ի շ ա ր ր զ օ ր կ ր գ ու շ ա կ ե մ , հ ի մ ա լ ու ա ն ք ա շ ա ծ ն ե ր ու ս ք ո վ բ ա ն մ ր չ ն . կ ր տ ե ա ն ա մ բ ո լ օ ր ի մ ց ե ղ ս ու Մ ա ն աւ ա ղ ե ա ն ց գ աւ ա օ ր բ օ ց ե ր ու մ ա ս ն ու ա ծ . կ ր տ ե ա ն ա մ ե ր կ ու գ ե ու ա ր ու ս ի կ որ դ լ ք ն ե ր ս , որ ի ր ե ն ց ա ն մ ե ղ ա ր ե ա ն ր մ է ջ կ ր լ օ ղ ա ն . ա՛հ , վ ե ր ց ու ց է՛ք զ ի մ ա ց է ս ա տ զ ա ր հ ու ր ե լ ի պ ա տ կ ե ր ր վ ա մ ն զ ի ա լ չ ե մ կ ր ն ս ար զ ի մ ա ն ա լ . ձ ա կ ա է ս պ ա ղ ք ր տ ի ն ը մ ր վ ա ղ է . կ ա ր ծ ե ս թ է մ ա հ ու ա ն ձ ե ու ք ր զ պ աւ հ ո ն :

Վ Ա Ղ . — Ո՛վ ս է ր ի մ , ս է ր ի մ , մ ի՛ ա յ յ շ ա խ յ ու ս ա հ ա տ ու թ ե ա ն խ օ ր ր ն ե ս ու ի ր :

Ջ Ա Ի . — Ի ն ը ղ ի ն ը ի ղ ե կ ու ր Ն ե ր ս է ս , գ օ ր ա ց ի՛ր , յ ի չ է՛ որ ճ շ մ աւ ր ի ս ք ա ջ ու թ ի ը ն ր գ ժ ք ա ղ ու թ ե ն է չ ի յ ա ղ թ ու ի ն է :

Վ Ա Ղ . — Ս ի ր ա ա ս , ք ա ջ ա լ ե ր ու է , վ ա մ ն զ ի զ ե ո ա մ է ն յ օ յ ս կ օ ր ա ծ չ է :

Ն Ե Ր . — Ը ս է՛ ի ն ծ ի , ի՛նչ բ ա ն ի վ ր ա յ կ ր ն ա մ ա լ յ օ յ ս ու ը ն ն ա լ :

Վ Ա Ղ . — Ա ս ա տ ու ծ ո յ , ի մ ու ա ս ա ո ո ա ք ի ն ի Ջ աւ է ն ի ն վ ր ա յ :

Ն Ե Ր . — Ա յ ո՛ . Ա ս ա տ ու ծ մ է , ի ր ա մ է ն ա կ ա ղ ա ջ ր հ ա մ բ ու ր ե լ ո վ որ զ լ խ ու ս վ ր ա յ ձ ա ն ր ա ց ե ր է , ի մ մ ա հ ս մ ի ա յ ն կ ր ի ն յ ր ե մ . կ ր ձ ա ն շ

նամ քու անձնուէր՝ հաւատարմութիւնդ ալ Վաղարշ . իսկ քեզի , ո՛վ Չաւէն , որչափ պարտական եմ քու բարերարութեանցդ համար՝ որ չաս անգամ խիստ գերութեանս դառնութիւնը քաղցրացուցեր ես . երկինք վարձահատոյց ըլլան քեզի :

ՎԱՂ . — Ահա ատ Չաւէնը օգնական ու բարերար պիտի ըլլայ ինձի ու քեզի . կը կարծես աէր իմ , որ ծերութեանս դժուար հասակին մէջ այնչափ վտանգներու մէջէն անցնելով . եկայ հոս մինակ քու ցաւերդ նորոգելու . չէ՛ , չէ՛ , ուրիշ աւելի մեծ ազնուական ու օգտակար դիմունք մը ունէի . այն է քու ազատութիւնդ : Այո՛ Չաւէն , քեզի սովորական եղած առաքինութիւններդ կը պահանջեն քեզմէ՛ որ օգնես ինձի ու գործակից ըլլաս իմ սիրոջս ազատութեանը :

ՆԵՐ . — Ի՞նչ կը խօսիս Վաղարշ , թէ եւ ինքը զիջանի աղաչանքից , կարծես որ ես յօժարի՛մ զինքը իմ տեղս Կոռնակին կատարութեանը մասնակց :

ՉԱՒ . — Ո՞ւր էր թէ իմ ձեռքս ըլլար աս մեծ շնորհքը ընելու . կեանքիս կորուստը մեծ վնաս մը չեմ համարիր , բայց չեմ կրնար հաւատարմութեանս ու պարտքիս դէմ մեղանշել : Ի՞նչ աղաչանքներ չըրի տիրոջս քարացեալ սիրտը կակղցնելու համար . քանի՞ անգամ օտուրները ջերմ արցունքներով թրջեցի քու ազատութիւնդ խնդրելով . հիմայ ալ կրնամ դարձեալ նոյնը ու աւելին ընել . կրնամ իմ կեանքս քեզի համար տալ , կը ցաւիմ իմ տիրոջս կուրութեանը վըրայ , կը դատապարտեմ իր անիրաւ վրէժխնդրութեան փափաքն ու անդթութիւնը , բայց չեմ կրնար մասնակց զինքը :

ՆԵՐ . — Արդար կը խօսիս Չաւէն . թո՛ղ Վաղարշ , մէկզի թող աս մտածմուքդ , ամեն ջանքդ անօգուտ պիտի ըլլան . դարձի՛ր որդիներուս քով , մխիթարութիւնս , պաշտպանս ու ճշմարիտ հայր եղիր անոնց :

ՎԱՂ . — Կա՛մ քեզի հետ կը դառնամ , կամ քեզի հետ կը մեռնիմ հոս , եւ անատենը որդիներդ :

ՆԵՐ . — Ա՛հ , մի կեղեքեր սիրտս . . . :

ՎԱՂ . — Ան ատենը որդիներդ անգութ գայլերէ կը յափշտակուին . ան ատենը Կոռնակ կատղած վագեր նման կուզայ քու երկիրդ ու անոր բնակչաց սղորմելի մնացորդը լափելու , ան ատենը . . . :

ՆԵՐ . — Մի՛ , ալ մի տանիր առաջ :

ՎԱՂ . — Քեզի կը դառնամ հիմա Չաւէն , գիտե՛ս որ քու պարտքէդ ու հաւատարմութենէդ պակսիլը ի՞նչ մեծ բարերարութիւն ընել

տայ պիտի քեզի . միթէ աչքիդ առջեւը բան մը չէ՛ անմեղ անձի մը գթալը ու բոլոր ընտանեաց ու գաւառի մը երեսի վրայէն սոց ու տրամութեան քողը քու ձեռքովդ փարատելը :

ՉԱՒ . — Մեծ երախտիք են անոնք , կը ձանձնամ Վաղարշ բայց երբ կը յիշեմ . . . :

ՎԱՂ . — Յիշէ որ այնչափ թշուառացեալ անձինք երբ յանկարծ քեզմով կատարեալ երջանկութեան ծայրը հասնին , ո՛րչափ օրհնութեան ցօղեր պիտի թափին գլխուդ վրայ , ո՛րչափ երախտագիտութեան ձայներ պիտի թռչին երկինք քեզի համար . յիշէ՛ որ երբ առաջին անգամ քու ո՛վ ըլլալդ հարցուցի , առաքինեաց ու թշուառացիոց բարեկամ կոչեցիր ինքզինքդ . ահա թշուառ անձ մը չղթանելով կապած , ցցուր գործքով որ արժանի ես ատ անունը կրելու վրայ . դուն ալ մեզի հետ փախիր Չաւէն , թո՛ղ ատ գարշելի բնակութիւնը , փախի՛ր դաժան ու անգութ իշխանի մը քովէն . աչուրներդ դեռ չն՞ ձանձրացեր ամեն ո՞ճիր , անիրաւութիւն ու սպաննութիւն տեսնելով :

ՉԱՒ . — Այո՛ , բայց չեմ կրնար :

ՎԱՂ . — Չես կրնար . ուրեմն ահա տկար ծունկուններովս գեւտինը կը խոնարհիմ , աս լեզի արցունքներս որ ձերմակ մօրուքներուս վրայէն կը վազեն , կ'աղաչեն քեզի :

ՉԱՒ . — Ի՞նչ կ'ընես Վաղարշ , ելիր տուք . (վեցցնելով զինքը) :

Չէ՛ , ինչուան որ . . . :

ՉԱՒ . — Ելի՛ր կ'ըսեմ , բաւական է ալ , սիրտս չի դիմանար . ազատեմ պիտի տէրդ :

ՎԱՂ . — Ո՛վ առաքինի սիրտ :

ՉԱՒ . — Աւելորդ խօսքերով ժամանակ չանցնեմ . աս սիրտս որ քու թշուառութեանցդ վրայ կը հալէր ու կը մաշէր , բոլորովին յաղթուեցաւ ու անձնատուր եղաւ աս իմաստուն ծերունուցն թախանձանացը . երթանք . (կը քակէ Ներսիսին շղթաները ու երեք մեկսեղ կը փախչի) :

ԱՐԱՐՈՒԱՆԾ Դ.

ՏԵՍԻՆ Ա.

ՀԵՋԻԿ, ՅՕԼԱԿ

ՅՕԼ.— Սրբէ՛ ատ արցունքներդ եղբայր իմ, ամէն օր լալէն ու հատալելէն ուրիշ բան չես գիտեր. բաւական է ալ, ս՛հ, երբ արգէօք պիտի վերնայ մեր տանը վրայէն սուգն ու լացը:

ՀԵՋ.— Սիրելի Յօլակ, միթէ անձանօթ է քեզի մեր թշուառութեան պատճառը:

ՅՕԼ.— Ի՞նչպէս կարելի է որ անձանօթ ըլլայ. գիտեմ եղբայր իմ, գիտեմ որ սիրական հօր մը կորուստը աս ամէն կակիծներուն պատճառն է. մեթէ ես ալ շատ անգամ իմ արցունքներովս քեզի հետ ցաւակից չէի՞ մի. բայց այս գիշեր չեմ գիտեր, կարծեմ աղուոր հրեշտակ մըն էր որ ինձի երեւցաւ լուսաւոր դէմքով, ու ահա մը ժպտելով, ինչո՞ւ այդչափ արցունք կը թափես Յօլակ բաւաքու հայրդ դեռ կենդանի է ու քիչ ատենէն կը տեսնէք զինքը: Սրտիս չափազանց ուրախութենէն քունս կտրեցաւ ու մէկէն արթնացայ: Մխիթարուէ ուրեմն. անշուշտ ան բարի հրեշտակը զիս չի խաբեց:

ՀԵՋ.— Երանի քեզի Յօլակ, որ այդպիսի մխիթարական երեւոյթներով սրտիդ ցաւը քիչ մը ատեն կը մոռնաս: Ես ալ տեսիլք մը տեսայ այս գիշեր. բայց ս՛վ անմահ տէր, որչա՞փ տարբեր քու կինէդ. կը տեսնայի հայրս մութ բանտի մը մէջ երկաթներով կապած. մէջ մըն ալ յանկարծ փայլակի նման լոյս մը ցորայ ու գազանի դէմքով դահլձ մը տեսայ արիւնտտ սուրը ձեռքը որ ինչուան իմ վրաս արեան կաթիլներ ցաթկեցին. աս սոսկալի տեսիլքէն սարսափած, մէկէն արթնացայ ու մօրս գիրկը վազեցի որ ան ալ արթուն ծածուկ արցունքներ կը թափէր. ի՛նչ ունիս որդեակ իմ բաւա. ա՛հ, մայր իմ մայր իմ. իմ հայրս, սիրելի հայրս... լեզուս կապուեցաւ ու ալ չկրցայ առաջ տանիլ խօսքս:

ՅՕԼ.— Փարատէ մտքիդ մէջէն ատ տխրական մշուշը: Աստուած ամենաբարին որ պզտիկ թոշուներուն ու անմեղ գառնուկներուն վրայ հօգ կը տանի, անշուշտ մեզ ալ երեսի վրայ չի ձգեր ու անգութ գայերու ձեռք չի մասներ:

ՀԵՋ.— Ո՛ւր էր թէ ըսածիդ պէս ըլլար. բայց ես...:

ՅՕԼ.— Եկուր սիրելի Հեզիկ. ծունկ չորքնք ու մեր հօրը համար աղօթենք. կրտսն թէ Աստուած անմեղներուն ձայնը շատ կախորժի ու հաճութեամբ մտիկ կընէ. (կր չոփն):

ՅՕԼ.— Ո՛վ Աստուած ամենաբարի. նայէ մեր արցունքներուն, գթա մեր մօրը վրայ ու պարգեւէ մեզի սիրակայն հայրերնիս:

ՀԵՋ.— Այո՛, դարձուր մեզի միւր հայրը, ս՛վ հայր աշխարհի. կամ թէ ու զանիկայ քու քովդ ստեր ես, մեզ ալ կանչէ քեզի շուտով կաղաչենք:

ՏԵՍԻՆ Բ.

ՎԱՂԱՐՇ, ՅՕԼԱԿ, ՀԵՋԻԿ

ՎԱՂ.— Ո՛վ սիրելի որդեակք. ի՛նչ կընէիք կոր հա մինակ:

ՅՕԼ.— Մեր հօրը համար կաղօթէինք:

ՎԱՂ.— Շատ աղէկ. անշուշտ լսելի եղան ձեր աղօթքները:

ՀԵՋ.— Բայց դուն ո՞ւրակից կուգաս բարի Վաղարշ. ինչու ասչափ ատենէ հեռացար մեզմէ. թէ որ դուն ալ մեզ թողուս, ս՛վ է ան ատենը մեր հայրն ու պաշտպանը:

ՎԱՂ.— Կարելի՞ բան է որ զձեզ թողում ես. ս՛հ չէ չէ. սիրտը որչափ սէր ու գութ ունի նէ ամենն ալ ձիրինն է. պաղած երակներուս մէջ որչափ արիւն կայ նէ, ձեզի համար տալու պատրաստ եմ. բայց մխիթարուեցէք, ձեր անմեղ կեանքը մի մաշէք անդադար հառաջանքներով. մի որդեակք իմ. թանձր ու մութ ամպերուն մէջէն արեւուն գեղեցիկ ճառագայթները կընան ծագել. ամէն բանի վերջ կայ. նեղութիւնք ու վիշտք ալ վերջապէս կանցնին:

ՀԵՋ.— Ի՛նչ կըսես Վաղարշ. ինչուան որ մեր հայրը չի դառնայ, ի՛նչպէս կընանք ուրախանալ մենք, ու մեր վիշտերը ի՛նչպէս կը դադրին:

ՅՕԼ.— Ո՛հ, ս՛ւր է անիկայ կաղաչենք Վաղարշ տար զմեզ ալ անոր քովը, թէ որ երկինք է նէ, հրեշտակներու պէս թեւեր տանենք ու թռչինք. եթէ երկրիս վրայ ու աշխարհիս մէկ ծայրը, տար դարձեալ զմեզ. թո՛ղ չի տեսնանք աս գեղեցիկ արեւը, միայն թէ իր քովը ըլլանք. իսկ թէ որ մեռած է նէ, ս՛հ, աղաչէ դուն ալ հր-

րեչտակներուն որ մեր հողիներն ալ առնեն, բայց մեր սիրելի մօրը բան մը չըսես:

ՀեՉ. — Եւ կամ գոնէ մեզ իր գերեզմանին քովը տար. թըրջենք արցունքներով իր մարմնոցն վրայի հողը. աղուոր ծաղիկներ սփռենք գերեզմանին վրայ, խօսինք իր հետը ու ըսենք. սիրելի հայրիկ, ելի՛ եկուր քու որդւոցդ, ինչո՞ւ հեռացար մեզմէ:

ՎԱՂ. — Բաւական է որդեակք իմ. ձեր ուզածը հոս է, եկէ՛ք երթանք:

Տ Ե Ս Ի Լ Պ.

Ն Ե Ր Ս Է Ս

Ողջոյն քեզ ս'վ իմ հայրենի բնակութիւնս. վերջապէս ձեր ցանկալի անտութիւնը կը վայելեմ դարձեալ. բայց աւանդ, ինչ վիճակի մէջ թողուցի զձեզ ու հիմայ ինչ վիճակի մէջ կը գտնեմ. ս'հ, հայրենիք չէ մնացեր ինձի. Կոտնակին կատաղութիւնը բոցի պէս պտըտեր է հոս, կը ձանձնամ իր ոտքին նշանները: Ո՛ւր է իմ հաւատարիմ ժողովուրդս. ինչո՞ւ ուրախական երգերով դիմացս չելլեր դիս ընդունելու համար. ո՛ւր են իմ քաջ զօրականներս. ինչո՞ւ չեն փութար իրենց իշխանին քով գալու ժողուելու որուն ձայնը կը հրբաւիրէր երբեմն դիրենք պատերազմի ու յաղթութեանց դաշտը. ձայն չկայ. մահուան լուծիւն մը չորս դին կը տիրէ հոս. հայրենի երկիրս իրեն որդւոցը գերեզման եղեր է: Աս աւերակներու վրայ հաստատեմ ուրեմն իշխանութեանս աթոռը. չէ՛. սա աւերակներուն մէջէն կեկէ որտարով իմ մահացու վճիռս ալ. հոս, ուր ժողովուրդս ու զօրքերս ինկան իրենց արեանը մէջ, պէտք է իյնամ ես ալ: Ո՛ւր էք որդեակք իմ. ո՛ւր մնացիր Վաղարշ որ պիտի բերէիր ինձի զանոնք. եկէ՛ք. ս'հ, դեռ ամպերը պիտուս վրայ չի ժողվուած, դեռ կայծակը գլխուս չի զարկած գրկեմ զձեզ մի անգամ մը ու անկէ ետքը գոհ սրտով մատնեմ ինքզինքս թշուառութեան ինչպէս անմեղ մահապարս մը դահճին ձեռքը. ո՛ւր էք Հեզիկ ու Յօլակ:

ՀեՉ. — (Ներսէս) Հեզիկ ու Յօլակ կը կանչէ. ըսէ՛ մեզի Վաղարշ ս'վ է ան մարդը:

ՅՈԼ. — Չըլլայ թէ մեր հայրն ըլլայ:

ՎԱՂ. — Այո՛ որդեակք. անիկայ է, վաղեցէ՛ք իր քովը:

Տ Ե Ս Ի Լ Պ.

Հ Ե Ջ Ի Կ, Յ Ո Լ Ա Կ, Վ Ա Ղ Ա Ր Ե, Ն Ե Ր Ս Է Ս

ՀեՉ. ՅՈԼ. — (Վազելով Ներսէսին բով) Հայր, հայր, դուն ես, ս'ւակից կուգաս:

ՆԵՐ. — Ո՛հ, որդեակք իմ. (կը պլլուի):

ՀեՉ. — Մենք այնչափ լացինք, այնչափ լացինք քու վրայ ու այնչափ աղօթեցինք քեզի համար, որ բարին Աստուծոյ գութը շարժեցաւ ու դքեզ պարգեւեց մեզի:

ՅՈԼ. — Բայց չըլլայ թէ մեզմէ հեռանաս դարձեալ. կամ չէ նէ զմեզ ալ հետդ տար ուր որ կուգես. ինչո՞ւ այնչափ առնեն մտցար զմեզ:

ՆԵՐ. — Ի՛նչ մոռնալ, ի՛նչ կըսէք սիրելի որդեակք, ս'հ, բանտիս սոսկալի մթութիւնը շատ անգամ ձեր անուշ յիշատակը իբր լուսաւոր ճրագ մը կը փարատէր. շատ անգամ սիրտս այդ դժբաղդ հեռաւորութենէն անհամբեր ձեր քովը կը թռչէր. շատ վիշտեր ու նեղութիւններ քաշեցի որդեակք. Աստուած ասանկ կարգաւորեց. բայց հիմա որ զձեզ տեսայ ու գրկեցի, ալ ամէն բան մտցայ. ամէն ցաւազին յիշատակ մտքէս հեռացաւ աներեւոյթ եղաւ. ալ ասկէ ետք բանէ մը չեմ վախնար. կրնամ հանգիստ սրտով ոտքս գերեզման դնել:

ՎԱՂ. — Ինչո՞ւ համար այդպիսի խօսքեր կը խօսիս Տէր. բաւական չէ՞ որ քու հայրենիքդ ու որդիքներդ ստացար դարձեալ. փոխանակ այդպէս ինքզինքդ տխուր մտածութեանց տալու ու անմեղ որդւոցդ սիրտը պատուելու, վերցուր աչուրներդ դէպի երկինք, շնորհակալ եղիր ու համբուրէ ատ բարերար ձեռքը որ քու խիստ գերութեանդ չղթաները քակեց ու կոտրեց:

ՆԵՐ. — Ո՛վ իմ հաւատարիմ Վաղարշս. դու չես գիտեր որ կենացս վտակը պղտորեցաւ մէջ մը. ան օրուրնէ ի վեր որ բախտիս դիւրափոփոխ անիւը բռնաւորին ձեռքը մատնեց դիս, ան օրուրնէ ի վեր սեւ ու չարազուշակ նշան մը տպուեցաւ ճակտիս վրայ. աչքըս որ կողմը դարձնեմ, մահուան դէմքը միշտ դիմացս կը տեսնամ. ու հիմա ալ որ սիրելի որդւոցս գրկախառնութեանց մէջ ինքզինքս երջանիկ կը կարծեմ, չեմ գիտեր ի՛նչ բօթաբեր ձայն է որ ականջս կը զարնէ, վա՛յ քեզի Ներսէս:

ՎԱՂ. — Մի՛ կասկածիր տէր իմ, ես ամէն բան պատրաստեցի. ժողովուրդը իմանալով քու գալուստդ ուրախութեամբ լեցուեցան, ու ամէնքը, պատրաստ ենք ըսին, մեր սիրելի տիրոջը կհանքերնիս դո՛նելու:

ՆԵՐ. — Եկէ՛ք սիրելի որդեակք, մէկ անգամ մըն ալ զձեզ զըրկեմ, գուցէ աս վերջինն ըլլայ:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե .

ԶՍԻԷՆ ՈՒ ԱՌԱՋԻՆՆԵՐԸ

ԶԱԻ. — (Վազելով ու շփոթած). Վ՛սյ մեզի բաներնիս լմնցաւ:

ՎԱՂ. — Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղար:

ԶԱԻ. — (Նեռսեխին) Կոռնակ բազմութեամբ զօրաց վիշապի նման հոս մեր վրայ կը յարձակի ու ամէն տեղ զքեզ կը փնտռէ:

ՆԵՐ. — Ա՛հ, որդեակք իմ:

ԶԱԻ. — Փախի՛ր տէր, քանի որ ժամանակ կայ:

ՆԵՐ. — Ե՛ս փախչիմ ու հայրենի երկրիս բոցը հեռուէն տեսնամ. չէ՛, անոր մոխիրներուն տակ կուզեմ թաղուիլ:

ՎԱՂ. — Տէր, բռնաւորը չի հասած փախի՛ր ու ազատէ քեզի հետ քու որդիքներդ:

ԶԱԻ. — Ա՛լ ամէն յոյս կորաւ:

ՀԵԶ. — Ի՞նչ կ'ըսեն ասոնք հայր, ինչո՞ւ լուռ ու տրտում կեցիր ես:

ՅՕԼ. — Զքեզ անտեղու համար համար կուզան դարձեալ հայր, ո՛հ, փախչինք, փախչինք:

ՆԵՐ. — Չեմ գիտեր ի՞նչ ընեմ. մութ ամպ մը միտքս պաշարեց, ծնկուքներս կը դողան, բազդին ձեռքը կը ծանրանայ ձակտիս վրայ, ուրախութեանց դուռը մահուան մշուշը գիմացս ելաւ: Եկէ՛ք որդեակք, երթանք հոն, ուր որ աստուածային ձեռքը մեզի կ'առաջնորդէ: (Ձեռքերեկն բռնած երթալու ասե՛ն դիմացը կելլի յանկարծ Կոռնակ զինուորներով):

Տ Ե Ս Ի Լ Զ .

ԿՈՌՆԱԿ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՔ

ԿՈՌ. — Ո՛ւր կը փախչիս անօրէն վատազգի. զօ՛րականք, չըզթայներու զարկէք աս մարդն ու մասնիչ Զաւէնը. կարծէիք զուք իմ սրտմտութեանս կայծակէն ազատ մնալ. զքեզ, Զաւէն, քու հաւատարմութեանդ փոխարէն մարմինդ գազաններու կերակուր պիտի տամ, ու զքեզ Ներսէս բոցերու կենդանի զո՛ս պիտի բնեմ, ու վրէժխնդրութեանս կրակները կարկուտի պէս պիտի թափեմ քու անիծեալ երկրիդ դաշտերուն ու քաղաքացը վրայ:

ՆԵՐ. — Կեցի՛ր հոն ա՛յ հպարտ գազանամիտ. դուն որ Սաղայելի նման դժոխային բանակովդ երկնից ու ինծի դէմ կը գոռաս ու սպառնալից ձայնովդ չորս զին կը գողացնես, ո՞վ ես դուն, ոտքիս տակի փոշիէն անարգ որ վատութեամբ զինուած տկարներուն ու անմեղաց թշուառութեամբը ու անոնց արիւնը խմելով կը պարծիս. ելլանք պատերազմի դաշտը եթէ կրնաս յանդգնիլ, ու երբ գարշելի արիւնդ որդուդ արեանը հետ խառնելով հողին տակը ինչեցնենք զքեզ, հոն հանդարտիս գազանութենէդ. բայց հիմա ալ կըսեմ քեզի, վախցի՛ր սոսկացի՛ր Կոռնակ. դուն որ չարութեան մէջ քարացեր պնդացեր ես, ու նենգութեամբ խարդալս հնարքներով և անհաշտ ատելութեամբ իրաւանց և արդարութեան դէմ կը պատերազմիս, ու ժպիրճ ձեռքովդ թոյն կը սերմանես ազգիդ մէջ, մի՛ պարծիր անարգ յաղթանակովդ. վատ յաղթութեանդ պատկները կայծակէն զարնուած մոխիր պիտի դառնան ձակտիդ վրայ. բռնութեամբ յափշտակած աթոռէդ կրակներ ու բոցեր պիտի ցատկեն զքեզ լափելու համար. անունդ գարշելի պիտի ըլլայ յիշատակդ յետագայ դարերուն:

ԿՈՌ. — Զօ՛րականք սուրբ աս ամբարտաւանին խօսքերուն թեւը ու գլուխը կտրէ մէկտեղ. (զինուորին մէկը սուրբ կը ֆաթե եւ Նեռսեխին վրայ կը յարձկի. նոյն ասե՛նը կը վազէ նեռսեկն):

Տ Ե Ս Ի Լ Է .

ԶՕՐԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՔ

ԶՕՐ .— Տէր , Հայաստանի գահին վրայ Խոսրով՝ Մեծին Տրդատայ որդին նստեր է . ամէն բան կարգին դրուեր է , ու Վահան մեծ իշխանը զօրաւոր բանակով քու վրայ կուգայ ու մօտ է :

ԿՈՒ .— Ո՞ւսկից իմացար :

ԶՕՐ .— Հեռուէն ամպի նման փոշի մը երեւցաւ ու գէնքերու ձայներ լսուեցան . ու գունդ մը ձիաւորներ դէպի հոս կը վազէին , յաղթութիւն , յաղթութիւն պօռալով :

ԿՈՒ .— Ի՞նչ կը լսեմ ես :

ՎԱՂ .— Տէր Աստուած , օրհնեալ ըլլայ քու անունդ :

ՀԵԶ . 801 .— Հայր հայր , բարի հրեշտակ մը հասեր է մեզի :

ՆԵՐ .— Արդարութիւն , իջիր անաչառ կշիռդ ձեռքդ :

ԶԱԻ .— Յուսոյ ճառագայթ մը ծագեցաւ սրտիս մէջ :

Տ Ե Ս Ի Լ Ը .

ՎԱՀԱՆ ԻՇԵԱՆ ԶՕՐԲԵՐՈՎ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՔՆԵՐԸ

ՎԱՀ .— (Ապուրեամբ չորս դիմ նայելով) Ի՞նչ կը տեսնան աչքերս . ո՞վ են ասոնք չղթաներով կապած : Հայաստանի ընդհանուր խաղաղութեան ատենը ո՞վ է սն յանդուգն մարդը , որ խռովութեամբ ու անիրաւութեամբ աս գաւառս տակն ու վրայ կընէ . զօրականք , քակեցէք ասոնց չղթաները : (Զօրքեր կը փակեն) :

ԿՈՒ .— Եւ դուն ո՞վ ես որ դոտողաբար ինծի գէմ կը խրոխտաս . ո՞վ դրաւ գրեզ սէր և իշխան մեր վրայ , միթէ օրէ՛նք տալու համար եկար հոս :

ՎԱՀ .— Ո՞վ դրաւ զիս սէր և իշխան , իմ ու Հայաստանի օրինաւոր թագաւորը Խոսրով Բ . ինքզինքիդ եկուր Կոռնակ , Հայաստան առջինը չէ . անիրաւութիւնք և չարիք անպատիժ չեն կրնար մնալ հիմայ . անիշխանութեան և խռովութեանց փոթորիկը անցաւ դնաց մեր վրայէն , Մեծին Տրդատայ սուրը իր որդւոյն ձեռքն է . սպաւտամբութիւնները և ապատամբները ջեջուեցան ամէն տեղէն , ու քու անիրաւութիւններդ միայն իրենց արդար հատուցումը պիտի

չընդունէին . չէ , չէ . լսեց , իմացաւ թագաւորը որ զուն ինքնիշխան և անասնձ ուղածիդ պէս մարդ կ'ապահանես , բանաւ կը դնես , կը չար փշտակես , կուրքակես , ու զիս զրկեց ազգագիւղից քրականացդ . ընտելեանց վերջ տարու . ըսէ ինծի նայիմ , որ ո՞վ իշխանութեամբ և ի՞նչ իրաւամբ . . . :

ԿՈՒ .— Սրտս և զօրութեանս իրաւամբ :

ՎԱՀ .— Արդարութիւն չե՞ս ճանչնար ուրեմն :

ԿՈՒ .— Արդարութիւն , իմ կամքիս արգան է :

ՎԱՀ .— Բայց չի՛է՛ որ եկած հասած է քու պատիժդ :

ԿՈՒ .— Պատիժը սուրիս բերանն է , փորձով կրնաս անենալ :

ՎԱՀ .— Օրէնք և իրաւունք . . .

ԿՈՒ .— Օրէնք և իրաւունք սուրիս տակն է :

ՎԱՀ .— Ի՞նչ բանի վրայ դրե՞ս ես քու յոյտը որ այդչափ կը յանդգնիս :

ԿՈՒ .— ու դուն ի՞նչ բանի վրայ :

ՎԱՀ .— Իմ թագաւորիս ու արդարութեանը վրայ :

ԿՈՒ .— Ես ալ իմ գորքերուս քաջութեանը վրայ :

ՎԱՀ .— Չես ճանչնար ուրեմն Խոսրով թագաւորը :

ԿՈՒ .— Ըսի քեզի , զիս ու իմ կամքս կը ճանչնամ միայն :

ՎԱՀ .— Զօրականք , հանեցէ՛ք սուրբնիդ ապատամբէ , զարկէ՛ք :

ԿՈՒ .— Զօրականք վատնի մէկն է մի՛ վախճաք զարկէ՛ք :

(Վահան ու Կոռնակ կը պատերազմին . Կոռնակ կը յաղթուի , ու Տեսնելով որ կեանք վաճեցի մէջ է , յանկարծ Ներսէսին որդւոցը մէկը յափճակելով սուրը կուրծքը կը դնէ ու կը պօռայ) :

ԿՈՒ .— Մէկը չի մօտենայ ինծի , օպա թէ ոչ աղկքները դուրս կը թափեմ :

ՀԵԶ .— Հայր , հայր , ի՞նչ կուզեն ընել զիս :

ՆԵՐ .— (Վահանին) Կ'աղաչեմ , ազատէ որդիս ու ես մեռնիմ :

ՎԱՂ .— Ո՞վ անդուժ գազան . փութաւ սէր իմ , հիմա իր սուր պատառ պատառ կ'ընէ :

ՎԱՀ .— Կոռնակ , ճանչիր հիմայ թէ ամէն գործքի արդար հատուցում կայ . բաւական է ինծի որ քու տկարութիւնդ իմացար . դարձիր ինքզինքիդ ասկէ ետքը , ու մարդասպիլ վարմունք մը բատացիր ու փոխանակ անմեղները ատելու ու տանջելու սիրէ՛ դանտեք կը չորրհեմ քեզի քու կեանքդ , ու կրնամ թագաւորէն քեզի համար

կատարեալ թողութիւն խնդրել ու զքեզ քու իշխանութեանդ մէջ հաստատել դարձեալ, միայն թէ թո՛ղ աս անմեղը:

ԿՈՌ.— (Տղան քողով) Այո՛, հիմայ կը ճանչնամ իմ չարութիւնս ու ինքզինքս արժանի կը սեպեմ մեծամեծ պատժոց. վրէժ-խընդրութեան ոգին զիս կուրցուցեր էր. ներէ՛ առաքինիդ Ներսէս, իմ քեզի հասուցած այնչափ չարեացը. ասկէ ետքը պիտի ջանամ եթէ կարելի է, մոռցնել տալու անոնց յիշատակը յաւիտենական սէր ու բարեկամութիւն պահելով հետդ:

ՎԱՀ.— Հիմա կը գովեմ զքեզ Կոռնակ. վասն զի կը վայլ՞ որ մենք մէկ ազգ՝ մէկ արիւն ըլլալով մէկզմէկու կորստեան գուրը փորենք ու հայրենիքը ընտանի պատերազմներով թշուառութեամբ ան ու գողով լեցնենք, ու ան սուրբը որ թշնամեաց արեանը մէջ կրնանք փառաւորել, մեր ազգայնոց սիրտը խոթելով պղծենք բոլորովին: Ո՛վ ցաւալի ու սիրելի Հայոց ազգ. ատելութիւնն ու նախանձը ինչ փոսերու մէջ ձգեցին զքեզ, և ինչուան ո՛ւր կրնայիր բարձրանալ սիրով և միութեամբ. այո՛ հայրենակիցք իմ, ատելութեան ու նախանձու բացած վէրքերը պէտք է որ սէրը բժշկէ. ուրեմն թօթափեցէ՛ք հեռացուցէ՛ք ձեր վրայէն աս կոյր թշնամութեանց ու վրէժխնդրութեան ոգին և ազգակործան երկպառակութիւնները: Հաշտութեան ձեռք տուէք մէկզմէկու ու մէկզմէկու գիրկը նետուելով մոռցէ՛ք մարեցէք ձեր սրտին մէջի սխտութեան ու ատելութեան բորբոքը: (Կոռնակ ու Ներսէս հաւսուքեան ձեռք կուտան մեկը-մեկու) Ինձի մեծ պարծանք կը սեպեմ որ այսպիսի դժուարին գործք մը յաջողութեամբ իմ ձեռքովս լինցաւ. երթանք ու զուարճութեան ինջոյք մը հաստատէ ձեր մէջի խաղաղութեան, հաշտութեան ու սիրոյ կապը: (Ասեմքը կերբան բացի Վահագն ու իր զօրեղն):

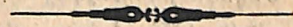
Տ Ե Ս Ի Լ Ք.

Վ Ա Հ Ա Ն

ՎԱՀ.— Եւ սակայն կը կասկածիմ ես դաւաճանութենէ մը. զօրականք զգոյշ կեցէ՛ք պղտիկ ակնարկութեանս ալ ու չորս զին դարանի կեցէ՛ք: (Կերբան):

29-ի ՎԱՐԱԳ-ՈՅՐՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ե.

ՃՐԱԳՆԵՐՈՎ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՎ ԶԱՐԳԱՐՈՒԱԾ ՓԱՌԱԻՈՐ ՍԵՂԱՆ

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ՎԱՀԱՆ, ԿՈՌՆԱԿ, ՆԵՐՍԷՍ, ՎԱՂԱՐՇ, ԶԱԻԷՆ, ՀԵԶԻԿ, ՅՕԼԱԿ, ԱՄԷՆՆ ԱԼ ՆՍՏԱԾ

ՎԱՀ.— Քաղցր ու ախորժելի են այս կերակուրները վասն զի մեր սիրելի հողին բերքերն են. անուշ են աս ծաղկի փունջերն ալ վասն զի մեր Հայաստանին հողէն բուսեր ու անոր օդովը սնաներ են. պայծառ կը վառին այս ճրագները, ասանկ ալ պայծառ փայլին քու վրադ երջանկութիւնն ու փառքը ո՛վ Հայաստան:

ԿՈՌ.— Ո՛վ քաջ հայրենակիցք իմ, չէք գիտեր որչափ ուրախութեամբ լեցուած է սիրտս ձեզի պէս առաքինի ու դիւցազն անձանց հետ սեղանակից ըլլալու պատիւը ունենալու համար. այս առաջին անգամ է որ Կոռնակը հանգիստ սեղանի կը նստի, ուրիշ ատեն գրեթէ միշտ բանակներու ու պատերազմի մէջ կուտէր կերակուրը, երբ Տրդատ, որուն յիշատակը անմահ ըլլայ, բոլոր աշխարհք կը լեցնէր իր ու Հայաստանի փառաց հոչակովը. իրաւցնէ մեծ մարդ էր Տրդատ ու այնչափ զօրաւոր՝ որ Կոռնակ մըն ալ կը վախնար իրմէ. ո՛վ փառաւոր ժամանակներ, ո՛ւր էք գուր հիմայ, ուր բոլոր Հայաստան պատերազմի դաշտ դարձեր էր ու սարսափելի որոգայթ մը, ուր կը բռնուէին Պարսիկք, Բապանք և Սկիւթացիք, ու մենք անոնց վրայ հսկաներու պէս կը ցատկէինք. ան ատենը Հայութիւն ըսելը, քաջութիւն յաղթութիւն ու փառք ըսել էր:

ՎԱՂ.— Հիմայ ալ հայութիւն ըսելը ատելութիւն անմիարանութիւն ու նախանձ ըսել է. ջանանք ուրեմն հայրենակիցք իմ չի մոռնալ մեր նախնեաց առաքինութիւնները, այլ նոր առաքինութիւններով պարծանք ըլլանք թէ մենք մեզի և թէ մեր անմահ դիւցազանց:

ՎԱՀ.— Անուշ է զինին որ պատերազմի մէջ կրակ կը փչէ քաջերուն սիրտը ու խաղաղութեան ատեն զովարար ցօղ մը կը դառ-

նայ . կեցցէ՛ ուրեմն գինին , բայց մանաւանդ կեցցէ՛ խաղաղութիւնըն , կեցցէ՛ դուցազուն ժողովուրդ Հայկայ :

ՆԵՐ .— Գողցր է գինին եթէ կրնայ վրէժնորութեան բոցը մարել ու սիրոյ զովարար հով մը փչել մարդու սրտին մէջ . կեցցէ՛ ուրեմն գինին և կեցցեն սէր և միաբանութիւն :

ԿՈՒ .— Անուշ է գինին վասն զի կրակի պէս կը վայլի և գոյնը արեան կը նմանի ու պատերազմի բոցին մէջ իրրու ծաղիկներու վրայ խաղալ կուտայ մարդուս . կեցցէ՛ ուրմն գինին , բայց մանաւանդ կեցցեն անմահ քաջութիւն ու պատերազմ :

ՁՍԻ .— Գողցր է հաշտարար գինին կեցցէ՛ ուրեմն հաշտութիւն , բայց հալածութիւն նենգութիւնը և չարութիւնը :

ՎՍՂ .— Գողցր է գինին եթէ կրնայ մարել ատելութեան բոցը ու ռիակալ սրտերը հաշտեցնել . բայց մանաւանդ կեցցէ՛ ճշմարտութիւնն որ Սատուծմէ կը բղխի , վարձահատոյց և վրէժնորդի է միանգամայն : (Գիճիճ կը խմեն Երգեով ու կերքան , վարագոյրը կիջնայ , սեղանը կը վերնայ , անխոջապէս նահալ կը բացուի վարագոյրը :

Տ Ե Ս Ի Լ Բ .

ԿՈՒՆԱԿ ԶՕՐԱԿԱՆՕԲ

Ահա կերթամ ես . . . բայց ոչ . կենամ քիչ մը ու արևմտմ թէ ինչ համ ունին վրէժնորութեան պտուղները . ո՛հ , ինչ փառաւոր սեղան էր , ինչ փառաւոր լուսաւորութիւն . անմիտ ներսէս որ այնչափ կանթեղաց ու ճրագներու լուսով , չի ունառ սեղանին վրայ սեւադէմ մաշը որ իր քովը նստեցուցեր էր . . . ո՛վ սոսկալի բազմական . կը կարծէր որ սիրտս որուն վրայ երկաթի դրերով վրէժ ու արիւն գրուած են իրեն գլխաւ ու ներքէ , ինչ գլխով , ներքէ . աս չէ Կոռնակին լնութիւնը և սովորութիւնը : շատ անգամ աս սիրտս խնծի դէմ բողբոջեց . երբ , երբ պիտի հասնի ժամանակը , է՛հ ժամանակը հասաւ . աս է , հոս է աս ժամանակը . քիչ մը ետքը կիմանաք : Բայց ինչ ըրի ես . արդարութեամբ Աստուած մը արտիս մէջ կը խօսէր ու կը գոտար ու ես յանդգնեցայ մեղքերով զիննալ ապստամբել ու խորխտալ իրեն դէմ : Ինչուան որ չար գործքերու երկաթի շղթայ մը այս վերք քաշկասեց զիս անկէց անդին դժողքն

է բոցավառ . բայց ալ ուշ է ետ դառնալը . ալ ատեն չկայ խօսեցնել ու մտիկ ընել խղճմտանքին ձայնը . ինչուան ատ աղէտալի ճամբան եկողը , սէտք է ալ անդին դիմել գահավէժ . երթանք ուրեմն , փախչինք , քանի որ չփոթած են Երկինք ու մարդիկ արժանի պատիժ մը գանալու Կոռնակայ . մնաք բարով Մանաւագեանք . մնաս բարով ներսէս . Կոռնակը ասանկ նշան կը թողու , այսպիսի կոթող կը կանգնէ իր գացած տեղը . ես կերթամ իմ հայրենի երկիրս . դուն ներսէս , դու ալ պիտի երթաս քու հայրենի երկիրդ : Երթանք . բայց աւելի լաւ չէ որ քիչ մայ հոս սպասեմ ու հանդիսակից ըլլամ բացուելու տեսարանին . ինչ տեսարան . զարչելի դիակունք . ժողովուրդ մը սգոյ ու տրտմութեան մէջ թաղուած . մահուան հառաջանք , ողբ , աղաղակ ու վայ . ո՛հ , ինչ անուշ դաշնակութիւն , ինչ քաղցր ձայներ սատանաներու ականջին համար . բայց ոտքի ձայն է , մէկը կը մօտենայ հոս (գիճեով) այդ մէկը կը մօտենայ հոս . ներսէսին որդիքներն են , խեղճ ողորմելիներ , կը ցատկատեն կուրախանս կը խնդան , բայց քիչ մը ետքը . . . (կերբայ զուխը Եարժելով կատաղութեամբ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Փ .

ՀԵԶԻԿ ԵՒ ՅՕԼԱԿ

ՅՕԼ .— Տեսար սիրելիդ Հեղիկ . ինչպէս հաշտուեցան մէկդմէկու հետ հայրս ու Կոռնակը . տեսար որ իմ բարի հրեշտակս զիս չէ խաբեց :

ՀԵԶ .— Իրաւունք ունիս սիրելիս . ո՛հ , հիմաջ իմ սիրտս այնչափ ուրախ այնչափ ուրախ է , որ ինքզինքէս դուրս կելլամ , երբ կը մտածեմ որ մեր ամէն օրուան ողբերուն ու արցունքներուն տեղ կատարեալ ուրախութիւն , զուարճութիւն խաղ խնդում պիտի ունենանք մեր սիրելի հայրն ալ միշտ մեր քովը ըլլալով : Ես մանաւանդ քեզմէ աւելի իրաւունք ունիմ ուրախանալու , վասն զի անգութ մահուանէ մը ազատեցայ . տեսար դուն , երբոր ատ սարասփելի մարդը որուն Կոռնակ կրսնն , զիս յափշտակեց , սուրը կուրծքիս վրան դրաւ , ու մօտ էր զիս կլելու ինչպէս չար կենդանի մը պզտիկ թռչուն մը կուտէ . տեսար կրսնմ . . . բայց ինչու համար ա-

սանկ սիրական բաներ կը խօսիմ, անոնք ամէնը անցան. ուրախա-
նանք ուրախանանք անանկ չէ՞ մի Յօրակ :

801. — Այո՛, այո՛, ուրախանանք սիրելի եղբայր, անոնք և
ոչ միտքս կուգան հիմայ : Բայց ի՛նչ աղուոր հանդէս էր, ի՛նչ փա-
ռաւորութիւն, ի՛նչ ծիծաղ և զուարթութիւն. կանթեղները աստ-
ղերու պէս կը փայլէին նուազարանները երգերը և ուրախութեան
ձայները անանկ անուշ կուգային ականջիս որ ինքզինքս հրեշտակ-
ներու մէկ փառաւոր հանդէսի մը մէջ կարծեցի. և մանաւանդ աս
բարեմաղթութիւնները որ ամէնքը լեցուն բաժակներ ձեռքերնին մեր
հօրը համար կընէին, կէցցես յաւերժ որդեւորդդ, պօռալով : Ամենէն
եաքն ալ կտանակ, երբ ոսկիէ բաժակին մէջ փայլուն գինին լեցնե-
լով հօրս սուաւ, ու ինքն ալ ուրիշ գաւաթ մը ձեռքը կենդանու-
թեանդ ըսելով մէկտեղ խմեցին. ան ատենը աս կտանակը սիրելի
եկաւ. ան ատենը կարծես թէ նոյն կատաղի ու զազան մարդը չէր :

Հեջ. — Սակայն եւ քեզի բան մը ըսե՛մ, սիրելի Յօրակ, ես
ամենեւին չկրցայ հաշտուիլ ան մարդուն հետ. թէպէտեւ հայրս հաշ-
տուեցաւ : Սեղանին վրայ ատեն ատեն մեր վրայ այնպիսի սոսկալի
աչքեր կը նետէր, որ կարծես թէ կրակ կը ցատկեցնէին. որ կողմն
որ երթայի միշտ անոր նայուածքին կը հանդիպէի. նաեւ հօրս գի-
նիով բաժակը տարու ատենը, դիտեցի՛ր Յօրակ, այնպիսի ժպիտ մը
արձակեց որ կարծես թէ ակոյս կը կրճտէր :

801. — Ես սրտիս չափազանց ուրախութենէն ատեն չունէի քու
ըրած դիտողութիւններդ ընելու. կը դարմանամ եղբայր իմ, որ ինչ-
պէս գեռ չի կրցար երեւակայութեանդ ու մտքիդ շփոթութիւնը փա-
րատելու. ուրախանանք ուրախանանք կըսես, ու զուն ինքնիրմէդ
տխուր մտածութեանց մէջ կիյնաս. բայց ահա հոս կուգայ մեր սի-
րելի Վաղարշը : Եկո՛ւ Վաղարշ, ու համոզէ եղբայրս որ մէկզի թո-
ղու իր մտածութիւնները որ մեր ուրախութիւնը կը թունաւորէ :

Տ Ե Ս Ի Լ Գ .

ՎԱՂԱՐՇ, ՀԵՋԻԿ ԵՒ 801ԱԿ

Հեջ. — Վաղարշ, ո՞ւր է մեր սիրելի հայրը :

ՎԱՂ. — Այ ի՛նչ բանի վրայ կը կատկածիս որդեակ. բաւական
չէ որ քու հայրդ գտար ու դուն և բոլոր ընտանիքդ անգութ մահ-

ուան վտանգներէն հրաշքով ազատեցաք : Այ մի՛ տարակուսիք. ա-
տելութեան բոցը մարեցաւ : ու մահաշունչ վիշապին կատաղութիւնը
փճացաւ. քու հայրդ մեր թագաւորին ու Աստուծոյ հզօր պաշտպա-
նութեանը տակ աներկիւղ ու ապահով է : Բայց սիրելի որդեակք
անսովոր այլայլութիւն մը կը տեսնամ ձեր վրայ. ինչո՞ւ համար ե-
րեսներնուդ գոյնը նետեր է ու ատեն ատեն կը դողդըղաք :

801. — Բան չկայ, բան չկայ Վաղարշ. քու աչքիդ անանկ կերեւայ
կոր. կը տեսնեմ որ դուն ալ շփոթեր ես :

ՎԱՂ. — Եկէք գրկեմ զձեզ որդեակք. անշուշտ այնչափ ահա-
ւոր գէպքերուն սոսկալի մահուան մը վտանգները ձեր մատաղ սրբ-
տին վրայ ցաւազին տպաւորութիւններ ըրած են. ո՛հ, հայրագորով
սիրոյս բոլոր ջերմութեամբը տաքցնեմ զձեզ. որդեակք իմ, դուք
իմին դողդոջուն ծերութեանս մէկ հատիկ յոյսն ու մխիթարութիւնն
էք : Բայց ահա կուգայ ձեր սիրելի հայրը. գուցէ իւր տեսութիւնը
բոլորովին ջնջէ ձեր մտքին մէջէն աս դառն յիշատակները :

Տ Ե Ս Ի Լ Ե .

ՆԵՐՍԷՍ, ՎԱՀԱՆ, ԶԱԻԷՆ, ԶՕՐԱԿԱՆՔ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՔ

801. — Ինչպէս ուրախ եմք հայր որ ալ չբաժնուիս պիտի մեզմէ :

Հեջ. — Այո հայր, աս ինչ մեծ հրաշք էր որ եղաւ. աս ան-
գութ մարդուն քեզի հետ հաշտուիլը անկարելի կերեւնար ինձի :

ՆԵՐ. — Աս մեծ հրաշքը Աստուծոյ մեր վրայ ունեցած գթոյն
արդիւնքն է սիրելի որդեակք. շնորհակալ ըլլանք իրեն որ զմեզ
յանկարծ թշուառութեան գուբէն երջանկութեան ծայրը հանեց : Եր-
նորհակալ ու երախտագէտ ըլլանք նաեւ մեր Խոսրով թագաւորին
որն որ նախախնամութիւնը իրեն գործիք առաւ բոլոր Հայաստանը
ու զմեզ ազատելու համար. նոյնպէս աս քաջ ու առաքինի Վահան
մեծ իշխանին որուն անունը ու սուրը, Հայաստանի թշնամեաց
հարուած ու սարսափ կը բերէ :

ՎԱՀ. — Ես թէպէտեւ պարտքէս աւելի բան մը չըրի, սակայն
և այնպէս քեզի մատուցած աս պզտի ծառայութիւնս կեանքիս էն
փառաւոր գործքը պիտի համարիմ. քեզի պէս առաքինի անձի մը
փրկութիւնը կարեւոր ու օգտակար էր մեր հայրենեաց. կեցցես ու-

բնն մեր թագաւորին ու որդւոցդ . ու վայելէ հանդիսա խաղաղու-
թեան ցանկալի պարգեւները . ալ չի դարնեն ականջդ պատերազմա-
կան փողոց սասկալի ձայները , և ոչ արեան ծարաւի սոււերք շողան
զբխուց վրայ ու ապականեն քու երկրիդ վայելչութիւնը : Ահա կեր-
թամ եւ Խորսով մեծ թագաւորին առ բարեգուշակ լուրը տանելու :

ՎԱՂ. ՁԱԽ. ՁՕԲ. — Կեցցէ՛ առեւծն Ամասունի վահան իշ-
խան մեծ : (Նոյն ասեմը Հեղիկ ու Յօլակ դողդղալով մեկը վա-
ղարեին , մեկայն ալ Զաւենին գիբկը կիյնան) :

ՆԵՐ. — Ի նչ կայ . ի նչ եղաք որդեակք :

ՀԵԶ. — Ձիյտեմ հայր . ներսիդիս կարծես թէ կրակ կը վառի :

ՅՕԼ. — Ի՞մ սիրտս ալ կարծես թէ որդ մը կուտէ :

ՀԵԶ. — Ո՛հ , չտա կը տանջուիմ հայր :

ՅՕԼ. — Օգնէ ինձի սիրելի վաղարշ . ինչու համար . . . դու խա
կը դառնայ . . . ու պաղ քրտինք մը . . . կը վազէ . . . ճակատի :

ՆԵՐ. — Ի՛նչ եղաք սիրելի որդեակք . . . չըլլայ թէ . . . բայց կա-
րելի բան է . . . մահարեր դուշակութիւն մը . . .

ՎԱՂ. — Դաւաճանութիւն դաւաճանութիւն . զօրականք վաղե-
ցէ՛ք շուտ մը բնասւորին ետեւէն , ու շղթաներու զարկած բերէ՛ք
հոս :

ՆԵՐ. — Բայց դուք արթնցէք սիրելի որդեակք . ինչու կը քնա-
նաք . չէք ճանչար եւ ձեր հայրն եմ . առջի անգամ երբ բանտէս ձեզի
եկայ , այնչափ ուրախացաք ցատկատեցիք , վիզս սլլուեցաք . իսկ հիմայ
անշարժ քարի պէս ցորաք , բերանսից լուս . աչուքնից գոց : Ինչու
ինչու ըսէք ինձի , ս՛վ դրաւ ձեզ առ վիճակս . ս՛վ Կոռնակ , մեր
տանը սոսկալի հարուածը . բայց ձեզմէ ի՛նչ կուզէր առ գազանը .
դուք անմեղ էիք , անմեղ հրեշտակներու պէս . զիս թող ուտէր ,
թող զիս լափէր , ուրախութեանց հանդէսին մէջ խաձաւ զձեզ առ
օձը ու մահ փչեց ձեր սրտին մէջ . . . ալ ինչու կապրիմ եւ ձեզմէ
ետքը (ինգրիմէր կուզէ զարնել՝ վահան կը բռնէ ձեռեկն ու սուրք
կառնէ) Անէ՛ծք քեզի Կոռնակ . գժողքն ալ քու սրտից մէջ ըլլայ . . .
բայց ոչ . . . ներեցէ՛ք յուսանառութեանս . . .

Տ Ե Ս Ի Լ Զ .

ԿՈՌՆԱԿ ԵՂԹԱՅԱԿԱՊ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆՔ

ՎԱՂ. — Մօտեցի՛ր , մօտեցի՛ր ա՛յ անօրէն , տե՛ս վայելէ՛ դժո-
խային անգթութեանց պտուղը , ու քիչ ատենէն պատիժը . վրէժ-
խնդիր սուր մը դարչելի կենացը թեղը կտրէ . ու արիւնայից գլու-
խը մեր յաղթական նիզակներէն կախուի որ ամէնքը տեսնան ու
իմանան որ արդար վրէժխնդրութիւնը կատարուեր է ու զագանա-
լին ոճիբը իւր հատուցումը ընդուներ է :

ԿՈՌ. — Ձի կարծես որ քու փուճ սպառնալիքներէդ կը դողամ
եւ . բազըզ զքեզ յաղթող ըրաւ . բայց սրտիս քաջութիւնը իմ քովս
է գեռ ու անյաղթելի է : Այո՛ կը ճանչնամ հոս իմ ռիսկութեանս ար-
ժանի հարուածները . բայց դուն Ներսէս դեռ կենդանի ես :

ՆԵՐ. — Կենդանի եմ եւ . բայց երանի թէ չըլլայի ու քեզի
պէս նորօրինակ հրէջ մը աչքերս չի տեսնային . կենդանի եմ եւ ,
բայց չկարծես թէ քեզմէ վրէժ ատենու համար . չէ , արժանի չես
ատելութեանս . չէ՛ , գնա , կորի՛ր բոցեղէն անուղեղներու մէջ ու
սատանաները սարսափին ու զգուին քեզմէ . մեռելոց ոսկորները
դարչին ու փախչին ոսկորներէդ . գնա՛ կորի՛ր հոն որ ասկէ ետքը
քեզի վայելուչ բնակութիւն է ու մէկտեղ տար բոլոր աշխարհքին
անէ՛ծքին հետ Ներսէսին ներումը . այո՛ վկայ են հոս անմեղ որդւո-
ցս զիակները որ ես կը ներեմ քեզի չի կրնալով ու չի գիտնալով
անիծելու կերպը . այդ ներումը ճակտից վրայ խորունկ պիտի սպա-
ւորուի ու բոլոր Կոռնակի մը կատողութիւնը չի կրնայ պիտի գիշա-
տիչ ժանիքներովը աւրել ու քերել զանիկայ :

ԿՈՌ. — Ես գերեզմանէս անդին ալ պիտի ատեմ զքեզ . ու զը-
ժողքին մէջ իմ ուրուականս քու ուրուականդ միշտ պիտի տանջէ
ու հալածէ . ի՛նչ , քեզի խնայեցի՛ , չխմեցի՛ր ուրեմն առ բաժակը .
(յանկարծակի ալլալուքեամբ) բայց ներսիդիս հրդեհ մը կը բորբոքի
կարծես թէ բոլոր դժողքը սրտիս մէջ փոխադրուեր է . վա՛յ ինձի ,
Կոռնակ , ձեռքիդ հարուածը քեզի դէմ դարձեր է . ուրախացիր Ներ-
սէս . առ օձը որ քու վրատ նետեցի դարձեր զիս խաձեր է ու հի-
մայ երակներուս մէջ կը սողայ . մահուան բաժակը աղիքներուս մէջ
ձաւալեր է :

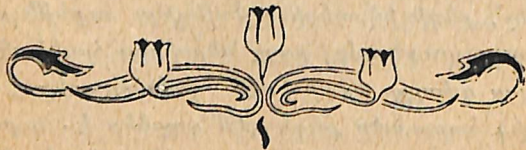
ՆԵՐ .— Ո՛վ սոսկալի արդարութիւն Աստուածային :

ՎՍՀ .— Արժանի պատիժ գազանային կատաղութեան :

ԿՈՌ .— Բայց ահա երկրիս անդունդները կը բացուին . ո՛վ են անոնք որ դերեզմանական սեւ քողերով երեսնին ծածկած , արլւնաշաղախ մազերնին իրենց գլխուն վրայ տնկած ինծի կը մօտենան . . . ի՞նչ կուզէք ինձմէ անգութ ուրուականներ . . . ո՛հ , առ ի՞նչ ձայն է որ կը լսեմ « Մեռի՛ր , մեռի՛ր անօրէն , տե՛ս , կը ճանչնաս աս վէրքերը որ քու ձեռքդ մեր մարմնոյն վրայ բացաւ » փախչիմ , փախչիմ . . . բայց աս դիէն ալ ինչ աղաղակ ու երկաթի ոտքերու դղըրդիւն կելլայ . . . տարտարոսին կատաղիքներն են . դժոխային ջահեր ձեռքերնին բռնած . . . ահա , ահա կը մօտենան ինծի . մազերէս բրունած կը քաշկոտեն զիս . . . ո՛հ , ինչ կատաղութիւն . ես մեռնիմ ու դուն կենդանի՞ Ներսէս . եկո՛ւ մօտեցի՛ր ինծի , որ բոցախառն չնչովրս երեմ մոխիր դարձնեմ զքեզ , ու մէկտեղ դժողք իջնանք . ոտուրներուս վրայ չեմ կրնար կենալ . աչուրներս թանձր մշուշ մը պատեց . . . անէ՛ծք ձեզի երկինք . . . անէ՛ծք քեզի ալ Ներսէս . . . (կիյնայ կը մեռնի) :

ՎՍՀ .— Քաշկոտեցէք սա գարչելի դիակը աչքիս առջեւէն :

Վ Ե Ր Ջ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԵՆ
ԱՆՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ՄԿԻՏԻՉ ՊԵՇԻԿՓԱՇԼԵԱՆԻ
ԲՈՒՈՐ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

	Պրշ.
Ա. = Կասակերգութիւն երկց քաջաց	1
Բ. = Կասակերգութիւն աւազակաց	1
Գ. = Արեակ , ողբերգութիւն 5 արար	2.50
Դ. = Մահ Կեսարու , ողբերգութիւն 5 արար	2.50
Ե. = Վահան Մամիկոնեան, ողբերգ. 3 արար	2
Զ. = Վահե , ողբերգութիւն 3 արար	2
Է. = Սաւուղ , ողբերգութիւն 5 արար	2.50
Ը. = Բրուսոս Ա. ողբերգութիւն 5 արար	2.50
Թ. = Կոռնակ , ողբերգութիւն 5 արար	2.50

Ամէնքը միասին կազմուած 20 Պրշ.

UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

100 St. George Street

Toronto, Ontario

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

4-44

9